

PR. CONF.UNIV. DR. OCTAVIAN POP

***LUCRAREA DUHULUI SFÂNT
ÎN
VECHIUL TESTAMENT***

Editura Mirton, Timișoara

2004

INTRODUCERE

A. DESPRE SFÂNTA TREIME

Sfânta Biserică ne învață că Dumnezeu este unul în ființă, dar întreit în persoane: Tatăl, Fiul și Duhul Sfânt. Credința în Dumnezeu – Sfânta Treime constituie învățătura fundamentală și specifică a Bisericii Creștine. Sfânta Treime este cea mai mare taină. Ea este taina cea de nepătruns cu mintea omenească și împărtășită nouă prin descoperirea dumnezeiască, atât cât ne este necesar pentru mântuire.

Credința în Sfânta Treime delimitează învățătura creștină despre Dumnezeu de alte învățături și concepții, căci numai o asemenea dumnezeire este mântuitoare, ca bază a comuniunii de iubire cu omul.

Sfântul Apostol Ioan spunea într-una din epistolele sale că „Dumnezeu este iubire”(1 Ioan 4,8). Într-adevăr Dumnezeu este iubire, deoarece este Treime. Această iubire a Sfintei Treimi s-a revărsat în afară. Activitatea „ad extra” a lui Dumnezeu constituie o lucrare comună, dar ea a fost împărțită între cele trei persoane ale Sfintei Treimi. Sfânta Biserică învață că persoanele Sfintei Treimi sunt prezente și participă împreună la orice lucrare. Astfel, la creație, voința Tatălui este cauza aducerii la existență a lumii, Fiul ia parte în calitatea de Cuvânt creator, iar Duhul Sfânt este principiul vieții și desăvârșitorul. În acest sens, Sfântul Ioan Damaschin spunea în „Dogmatica” sa: „Așadar pentru că bunul și preabunul Dumnezeu nu s-a mulțumit cu contemplarea lui proprie, ci prin mulțimea bunătății Sale a binevoit să se facă ceva care să primească binefacerile Sale și să împărtășească din bunătatea Lui, aduce de la neexistență la existență și creează universul, atât pe cele nevăzute, cât și pe cele văzute, și pe om, care este alcătuit din elemente văzute și nevăzute. În timp ce gândește, creează; iar gândul se face lucru, realizându-se prin Cuvânt și desăvârșindu-se prin Duh”¹.

Cu toate că persoanele Sfintei Treimi participă împreună la orice lucrare, există și lucrări care privesc în mod special pe una din persoanele Sfintei Treimi:

¹ Sfântul Ioan Damaschin, „Dogmatica”, traducere de Pr. D. Fecioru, Editura „Scripta”, București, 1993, pag. 46

Tatăl – creația și providența; Fiu – întruparea, mântuirea și judecata; iar Duhul Sfânt – sfințenia.

Dogma Sfintei Treimi cuprinde nu numai mărturisirea despre unitatea ființei, deoființimea și egalitatea celor trei persoane divine, ci și învățătura despre însușirile fiecărei persoane, adică ce este propriu unei persoane și o face distinctă de celelalte.

DUMNEZEU TATĂL

Cea dintâi persoană a Sfintei Treimi este Dumnezeu Tatăl. Învățătura despre Dumnezeu Tatăl este cuprinsă în primul articol din Simbolul de Credință: „Cred într-unul Dumnezeu Tatăl, Atotțiitorul, Făcătorul cerului și al pământului, văzutele tuturor și nevăzutele”.

Dumnezeu Tatăl este cauza existenței tuturor lucrurilor. Totodată El este nenăscut și nepurces, iar din ființa Sa naște pe Fiul din veci și purcede pe Duhul Sfânt tot din veci.

Dumnezeu Tatăl este „Făcătorul cerului și al pământului” și Lui i se atribuie creația, adică aducerea la existență a tot ceea ce există.

DUMNEZEU FIUL

Cea de-a doua persoană a Sfintei Treimi este Dumnezeu Fiul sau Cuvântul lui Dumnezeu. În articolele II–VII din Simbolul de Credință este cuprinsă învățătura Bisericii noastre despre Fiul lui Dumnezeu.

Iisus Hristos este Fiul lui Dumnezeu, născut din veci, din Tatăl. El S-a întrupat și a luat firea umană pentru a o îndumnezei. Motivul pentru care Hristos a luat firea omenească și a venit în lume este arătat în articolul III din Crez: „Care pentru noi oameni și pentru a noastră mântuire”. Fiul lui Dumnezeu a realizat mântuirea noastră prin întruparea, patimile, moartea și învierea Sa. Prin toate acestea omul a fost pus din nou în relație personală cu Dumnezeu Tatăl și reșezat pe treapta de unde căzuse în urma păcatului săvârșit de protopărinții noștri.

DUMNEZEU DUHUL SFÂNT

A treia persoană a Sfintei Treimi este Duhul Sfânt. Simbolul de Credință rezumă învățătura despre Duhul Sfânt în cel de-al VIII-lea articol: „Și întru Duhul Sfânt, Domnul de viață Făcătorul, care din Tatăl purcede, Cel ce împreună cu Tatăl și cu Fiul este închinat și slăvit, Care a grăit prin prooroci”.

Duhul Sfânt este de aceeași ființă cu Tatăl și cu Fiul, cu care împărtășește aceeași voință și energie dumnezeiască. Dacă Fiul S-a născut din Tatăl „mai înainte de toți vecii” (articolul II), Duhul Sfânt purcede din Tatăl din veci.

În iconomia mântuirii, Duhului Sfânt i se atribuie lucrarea de sfințire a creației.

Iată așadar că, din cele prezentate anterior, putem trage concluzia că „În Dumnezeu este un Tată care naște din veci un Fiu pe care-l iubește și de care este iubit și purcede un Duh Sfânt, spre a Se odihni cu iubire luminătoare a Lui peste Fiul, făcând să se simtă bucuria Tatălui de Fiul și a Fiului de Tatăl”².

B. ÎNVĂȚĂTURA DESPRE TRINITATE ÎN VECHIUL TESTAMENT

Învățătura despre Sfânta Treime este dogma fundamentală a creștinismului, dogmă prin care el se diferențiază de toate celelalte religii. Deși dogma Sfintei Treimi este caracteristică numai creștinismului, ea a fost preînchipuită și în unele religii păgâne. Dar între această preînchipuire și Sfânta Treime este o mare deosebire. Dacă în creștinism avem o divinitate, o ființă divină și trei Persoane, în alte religii este vorba fie despre trei dumnezei care își are fiecare ființa sa aparte, fie despre trei manifestări ale aceleiași puteri divine.

Credința într-o Treime găsim în hinduism, pasism, daoism, la vechii babilonieni, egipteni, etc.

Învățătura despre Sfânta Treime a fost indicată în linii generale în Vechiul Testament, dar descoperirea ei avea să fie realizată de Însuși Fiul lui Dumnezeu.

Având în vedere faptul că Vechiul Testament este „călăuză spre

² Dumitru Stăniloae, „Iisus Hristos - lumina lumii și îndumnezeitorul omului”, Editura „Anastasia”, București, 1993, pag 180

Hristos”(Galateni 3, 24), umbră și preînchipuire a celui nou, această învățătură nu este expusă în paginile acestuia într-un mod limpede. Acest lucru are însă și o explicație plauzibilă. Este cunoscut faptul că poporul ales era înconjurat de numeroase popoare politeiste, iar înclinația acestuia de a cădea în politeism și idolatrie era foarte mare. Dacă li s-ar fi revelat că în Divinitate sunt trei persoane, israeliții le-ar fi luat drept trei Dumnezei. Tocmai de aceea, Dumnezeu în înțelepciunea Sa nu a dorit ca poporul Său ales să posede o cunoștință cu totul lămurită despre Sfânta Treime pentru ca acesta să nu găsească un pretext să se închine la mai multe zeități.

Dogma Sfintei Treimi este cunoscută doar în parte în Vechiul Testament, iar misterul Sfintei Treimi este redat prin anumite expresii umbrite și enigmatice, pe care, fără lumina ce o aruncă asupra lor Noul Testament, nu le-am fi putut înțelege ca referindu-se la Sfânta Treime. Sfinții Părinți văd în paginile Vechiului Testament aluzii la dogma Sfintei Treimi.

În perioada Vechiului Testament, Dumnezeu s-a descoperit și ca Treime de persoane, dar acest lucru l-a făcut într-un mod indirect și neclar, deoarece aceasta este perioada de pregătire a mântuirii. Cu toate acestea, în paginile Vechiului Testament sunt presărate și unele mărturii care se referă la Persoanele Sfintei Treimi. În unele locuri se face referire la o pluralitate în Dumnezeu, în altele este vorba de teofanii sau descoperiri în care Dumnezeu Se arată ca fiind trei Persoane, iar în altele, Persoanele Sfintei Treimi sunt numite cu nume diferite.

De obicei locurile din Vechiul Testament în care dogma Sfintei Treimi este prefigurată sunt mai întâi cele din prima carte a Vechiului Testament, Facerea. Aici ni se relatează că Dumnezeu vorbește despre Sine la plural: „Să facem pe om după chipul și asemănarea noastră” (Facere 1,26); „Iată Adam s-a făcut ca unul dintre Noi cunoscând binele și răul” (Facere 3, 22); „Veniți, dar, să Ne pogorâm și să amestecăm limbile lor” (Facere 11,7). O indicație mai directă a Sfintei Treimi ne este expusă în cartea Facerii în cadrul teofaniei de la stejarul

Mamvri (Facere cap. 18). Aici patriarhul Avraam ne este prezentat ca fiind cel care a văzut trei bărbați cărora li S-a închinat și li S-a adresat ca și cum ar fi fost unul singur.

Existența mai multor Persoane în Dumnezeu Cel Unul mai este indicată și în alte texte ale unor cărți vetero-testamentare: „Sfânt, Sfânt, Sfânt este Domnul Savaot” (Isaia 6,3), binecuvântarea levitică (Numeri 6, 24-26), etc.

De asemenea, Vechiul Testament conține și texte în care Persoanele Sfintei Treimi sunt prezentate separat. În acest sens există unele relatări cu privire la Cuvântul lui Dumnezeu și la Duhul lui Dumnezeu.

Cu privire la dogma Sfintei Treimi, putem spune că Vechiul Testament conține urme ale ei, pe care dogmatiștii le împart de obicei în trei grupe:

1. Locuri care arată existența în Dumnezeu a mai multor persoane (Facere 1,26; 3,22; 11,7 etc.);
2. Locuri care indică Treimea persoanelor într-un singur Dumnezeu (Facere 18,1-3; Isaia 6,3 etc.);
3. Locuri care prezintă separat personalitatea și divinitatea fiecărei persoane din Sfânta Treime (despre Fiul lui Dumnezeu – Psalmul 2,7; 106,20 etc.; despre Duhul Sfânt – Psalmul 32,6; Iov 33,4 etc.).³

Învățătura despre Sfânta Treime reliefată în linii generale va fi descoperită într-un mod deplin de însuși Fiul lui Dumnezeu, Mântuitorul nostru Iisus Hristos.

În Noul Testament locurile în care Persoanele Sfintei Treimi sunt prezentate fie separat, fie împreună sunt numeroase. Aceste locuri ne ajută într-o oarecare măsură să înțelegem și să admitem prin credință misterul lui Dumnezeu Cel unul în ființă, dar întreit în Persoane: Tatăl, Fiul și Duhul Sfânt.

³ Magistrand Mircea Basarab, „Dogma Sfintei Treimi în Vechiul Testament”, în „Ortodoxia”, anul XII, nr. 4, 1960, pag. 570

CAPITOLUL I

SENSURILE CUVÂNTULUI „DUH” ÎN

VECHIUL TESTAMENT

Cea de-a treia Persoană a Sfintei Treimi este Duhul Sfânt. Despre Duhul Sfânt avem referiri directe în cărțile Noului Testament. Deși Vechiul Testament reliefează în mod vizibil pe Dumnezeu Tatăl, iar pe Dumnezeu Fiul îl

propovăduiește indirect prin intermediul profeților, totuși sunt și unele locuri în care se vorbește despre Duhul Sfânt.

În cărțile Vechiului Testament cuvântul „duh” nu desemnează doar pe cea de-a treia Persoană a Sfintei Treimi. Astfel, în paginile Vechiului Testament cuvântul „duh” are mai multe sensuri. De asemenea, Sfinții Părinți evidențiază acest lucru afirmând că, prin cuvântul „duh” trebuie să înțelegem:

- a. Sufletul omului;
- b. Lumea îngerilor;
- c. Vântul, adierea;
- d. Duhul Sfânt.

În acest sens, Sfântul Chiril al Alexandriei spune în „Catehezele” sale: „Și îngerul se numește duh; sufletul nostru se numește duh; însuși vântul care suflă se numește duh; și demonul vrăjmaș se numește duh”.⁴ În continuare, Sfântul Chiril al Alexandriei recurge la texte din cărțile vetero-testamentare pentru fiecare sens al cuvântului „duh”. De asemenea, Sfântul Atanasie cel Mare, în Epistola I către Serapion spune că, în general când în Sfânta Scriptură a Vechiului Testament este folosit cuvântul „duh” fără articol sau fără vreunul din adaosurile „Sfânt”, „al Tatălui”, „al Meu”, etc., nu este vorba de Duhul Sfânt. Ca și Sfântul Chiril al Alexandriei, Sfântul Atanasie prezintă textele scripturistice în cadrul cărora cuvântul „duh” are sensul de: duhul omului și suflare de vânt.⁵

A. „Duhul” – sufletul omului

Sfânta Biserică ne învață că omul este o ființă dihotomică, adică este alcătuită din două elemente: trup material și suflet spiritual. Cartea „Facerii” descrie creația omului arătând că trupul acestuia este luat din pământ, iar sufletul provine de la Creatorul său: „Atunci, luând Domnul Dumnezeu țărână din

⁴ Sfântul Chiril al Alexandriei, „Cateheze”, traducere de Pr. D. Fecioru, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1945, pag. 444-445

⁵ Sfântul Atanasie cel Mare, „Scrieri, Partea a II-a, Epistola I către Serapion”, traducere, introducere și note de Pr. Prof. Dumitru Stăniloae, P.S.B., nr. 16, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1988, pag. 31

pământ, a făcut pe om și a suflat în fața lui suflare de viață și s-a făcut omul ființă vie”(Facere 2,7).

În limba ebraică trupul omului este numit „basar” și mai rar „beten”, iar sufletul sau duhul acestuia este numit „ruah”, „nefes” și metaforic „lev”.⁶

Vechiul Testament conține numeroase locuri în care „duhul” nu este altceva decât sufletul omului:

„Toate cele de pe uscat, câte aveau suflare de viață (duh) în nările lor, au murit” (Facere 7,22); „În sfatul lor să nu intre sufletul (duh) meu și în adunarea lor să nu fie părtașă slava mea...” (Facere 49,6); „Păzește-te și îți ferește cu îngrijire sufletul tău, ca să nu uiți acele lucruri pe care le-au văzut ochii tăi”(Deuteronomul 4,9); „În mâinile Tale îmi voi da duhul meu; izbăvitu-m-ai Doamne, Dumnezeul adevărului”(Psalmul 30,5); „Noaptea în inima mea gândeam și se frământa duhul meu” (Psalmul 76,6); „Adusu-mi-am aminte de Dumnezeu și m-am cutremurat; gândit-am și a slăbit duhul meu” (Psalmul 76,3); „Lua-vei duhul lor și se vor sfârși și în țărână se vor întoarce”(Psalmul 103,30); „Ieși-va duhul lor și se vor întoarce în pământ”(Psalmul 145,4), etc.

„Duhul” despre care textele amintite anterior fac referire nu este altceva decât sufletul omului, care îi dă acestuia posibilitatea să fie în legătură cu Părintele Cereșc și cu lumea spirituală.

B. ”Duhul”- îngerii

Un alt sens al cuvântului „duh”este acela de ființă spirituală,înger. Sfânta Biserică ne învață că îngerii sunt ființe spirituale și nemuritoare, personale și raționale. Deși în relatarea biblică a creației nu mi se spune anume când am fost creați îngerii,totuși acest este cuprins în primul verset al Sfintei Scripturi:”La început a făcut Dumnezeu cerul și pământul”(Facerea 1,1).

Sfinții Părinți ne spun că prin cuvântul „cer”trebuie să înțelegem lumea îngerilor sau a duhurilor,iar prin cuvântul „pământ” trebuie să înțelegem lumea materială pe care Dumnezeu a creat-o „din nimic”în șase zile. Din interpretarea

⁶ Pr. Prof. Athanase Negoiță,, „Teologia biblică a Vechiului Testament”, Editura „Sophia”, București, 2004, pag. 131

Sfinților Părinți trebuie să înțelegem că îngerii este afirmată în numeroase locuri. Pentru aceste ființe spirituale cărțile vetero-testamentare întrebunțează două denumiri: cea de îngerii și cea de duhuri.

Psalmistul David vorbește despre „duhuri”, adică despre îngerii în Psalmul 103 : „Cel ce faci pe îngerii tăi duhuri și pe slugile tale pară de foc”(Psalmul 103,5).

În Sfânta Scriptură a Vechiului Testament îngerii ne sunt prezentați ca fiind de două feluri: buni și răi. Dacă îngerii buni împlinesc poruncile lui Dumnezeu în lucrarea mântuirii și mijlocesc pentru om, cei răi îl îndepărtează pe acesta de Părintele Ceresc și de drumul care duce la mântuire.

La fel ca și îngerii buni, îngerii răi sunt numiți în paginile Vechiului Testament „duhuri”: „După aceea a trimis Dumnezeu un duh rău între Abimelec și între locuitorii Pichemului”(Judecători 9,23); „Să poruncească dar domnul nostru slugilor sale care sunt înaintea ta și să caute un om iscusit la cântarea din harpă și când va veni asupra ta duhul cel rău trimis de la Dumnezeu atunci acela, cântând cu mâna sa ,te va liniști”(1 Regi 16,16); „Iar a doua zi s-a întâmplat de a căzut duhul cel rău de la Dumnezeu asupra lui Saul”(1 Regi 18,10), etc.

C. „Duhul” –vânt, suflare de vânt, adiere

Cuvântul „duh” sau ruah în limba ebraică are și sensul de suflare de vânt. Sfântul Atanasie cel Mare vorbind despre sensurile pe care cuvântul „duh” le are în Vechiul Testament, spune că prin „duhul” trebuie să înțelegem și suflările „duhurile” vânturilor. Așa, în Facere: „Și a adus Dumnezeu suflare pe pământ și s-au zvântat apele”(Facerea 8,1). Iar Iona: „Și Domnul a ridicat vânt (duh) peste mare și s-a făcut furtună cumplită”(Iona 1,4). Iar în Psalmul 106 s-a scris: „Și a zis și s-a pornit vânt (duh) furtunos și s-au înălțat valurile mării”(Psalmul 106,25). Iar în Psalmul 148 se spune: „Lăudați pe Domnul cei de pe pământ,

balaurii și adâncurile, focul, grindina, zăpada, gheața, vântul (duhul) furtunii, care împliniți cuvântul Lui”(Psalmul 148,7-8)⁷.

Ca o concluzie putem afirma că în Vechiul Testament «Cuvântul „duh” (ruah, pneuma, spiritus) desemnează: mișcarea aerului, vântul, briza, furtuna, o suflare violentă, puternică, de temut, în măsură să doboare sau să ridice, sau o adiere ușoară, abia simțită prin foșnetul frunzișului».⁸

D. „Duhul” – Duhul Sfânt, a treia Persoană a Sfintei Treimi

Dintre toate sensurile cuvântului „duh” întâlnite în paginile Vechiului Testament, cel mai des întrebuințat este cel care desemnează pe cea de-a treia Persoană a Sfintei Treimi, Duhul Sfânt. Deși Vechiul Testament îl prezintă în mod deosebit pe Dumnezeu Tatăl și într-un mod ascuns pe Dumnezeu Fiul, totuși în paginile sale se fac referiri și la cea de-a treia Persoană a Sfintei Treimi.

În cărțile Vechiului Testament, Duhul lui Dumnezeu, adică Duhul Sfânt este numit Ruah Yahweh sau Ruah Elohim, iar în unele pasaje este numit și Ruah Kodes Yahweh, adică „Duhul Sfânt al lui Dumnezeu”.⁹

În Vechiul Testament Duhului Sfânt i s-au dat mai multe numiri: Duh, Duhul lui Dumnezeu, Duhul Sfânt, Duhul Domnului, Duhul Meu, Duhul Tău, etc.

1. „Duhul” – „Atunci m-a ridicat Duhul și am auzit la spatele meu un glas mare ca de tunet...” (Iezechiel 3,12);
2. „Duhul lui Dumnezeu” – „Întuneric era deasupra adâncului, și Duhul lui Dumnezeu Se purta pe deasupra apelor” (Facere I,2). Alte locuri în care se vorbește despre Duhul lui Dumnezeu, adică de Duhul Sfânt sunt: Isaia 11,2; Iov 33,4, etc.;
3. „Duhul Sfânt” – „Nu mă lepăda de la fața Ta și Duhul Tău cel Sfânt nu-l lua de la mine” (Psalmul 50,12); Isaia 63,10;

⁷ Sf. Atanasie cel Mare, op. cit., pag. 31

⁸ Pr. Prof. Boris Bobrinskoy, “Împărtășirea Duhului Sfânt”, traducere de Măriuca și Adrian Alexandrescu, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1999, pag. 371

⁹ Pr. Prof. Athanase Negoită, op. cit., pag. 102

4. „Duhul Domnului” – „Duhul Domnului este pentru Mine...” (Isaia 61,1), Iezechiel 11,5, etc.;
5. „Duhul Meu” – „Pus-am peste El Duhul Meu și El va propovădui popoarelor legea Mea” (Isaia 42,1), Isaia 30,1; Iezechiel 36,27, etc.;
6. „Duhul Tău” – „Unde mă voi duce de la Duhul Tău și de la fața Ta unde voi fugi?” (Psalmul 138,7); Psalmul 142,10, etc.

Iată că în paginile Vechiului Testament întâlnim numeroase texte care vorbesc despre Duhul Sfânt. Însuși cuvântul „Duh” desemnează pe cea de-a treia Persoană a Sfintei Treimi. În acest sens Origen afirmă în lucrarea sa „Despre principii” următoarele: „Câțiva din predecesorii noștri au băgat de seamă că, pretutindeni în Noul Testament unde Duhul e amintit fără adjectiv, trebuie înțeles că e vorba despre Duhul Sfânt. De pildă: „Roada Duhului este dragostea, bucuria, pacea...” (Galateni 5,22). Această observație vedem că e valabilă și în Vechiul Testament. De pildă: „Care a dat suflare poporului de pe el și Duh celor ce umblă pe întinsul lui” (Isaia 42,5).¹⁰

În Epistola I către Serapion, Sfântul Atanasie cel Mare expune numeroase locuri din Vechiul Testament în care cuvântul „Duh” desemnează pe cea de-a treia persoană a Sfintei Treimi. Începând cu cartea „Facerii” și încheind cu cartea profetului Zaharia, Sfântul Atanasie cel Mare prezintă numirile Duhului Sfânt și totodată ne ajută să înțelegem prezența Sa în Vechiul Testament.¹¹

¹⁰ Origen, „Despre principii”, traducere și note de Pr. Prof. Teodor Bodogae, P. S. B., nr.8, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1982, pag. 72

¹¹ Sfântul Atanasie cel Mare, op. cit., pag. 26-27

CAPITOLUL II

DUHUL SFÂNT ÎN CĂRȚILE PENTATEUHULUI

Prima și cea mai importantă parte a Vechiului Testament, pe care evreii o numesc Tora (Lege), își trage numele biblic din două cuvinte care provin din limba greacă: pente = cinci și teuhos = carte. În traducere Pentateuh înseamnă „Cele 5 Cărți”, adică denumirea generică a scrierilor care îl alcătuiesc: Facerea, Ieșirea, Leviticul, Numerii și Deuteronomul.

Întregul text al Pentateuhului îl atestă pe Moise drept autor, iar Sfânta Biserică, în deplină concordanță cu Tradiția și cu școlile rabinice, a omologat această atestare încă din epoca apostolică. Această afirmație se întemeiază în mod deosebit pe faptul că Însuși Mântuitorul Hristos îl prezintă pe Moise ca

fiind autorul Legii: „Oare nu Moise v-a dat Legea?” (Ioan 7,19); „Toate cele scrise despre Mine în Legea lui Moise” (Luca 22,44).

În cărțile Pentateuhului Moise vorbește și despre cea de-a treia Persoană a Sfintei Treimi, Duhul Sfânt, prezentând raportul ei cu celelalte două Persoane ale Sfintei Treimi, cât și lucrările acesteia.

A. FACEREA

Prima carte a Vechiului Testament se numește „Facerea” sau „Geneza”, pentru că ea prezintă crearea lumii și a omului. În cele cincizeci de capitole ale acestei cărți sunt strecurate numeroase texte care prezintă într-un mod ascuns Persoana Duhului Sfânt.

Facerea 1,2

„Întuneric era deasupra adâncului și Duhul lui Dumnezeu Se purta pe deasupra apelor”.

În primul capitol al cărții în care este expusă facerea lumii, Duhul Sfânt este prezent ca principiu al vieții: „Și pământul era netocmit și gol. Întuneric era deasupra adâncului și Duhul lui Dumnezeu Se purta pe deasupra apelor” (Facerea 1,2). Iată deci, că Duhul Sfânt este de la începutul începuturilor activ în prima faptă revelatoare, care este crearea lumii. El se purta pe deasupra apelor ca o pasăre care încălzește cu aripile ei potențele adâncului, pentru ca să iasă din ele formele variate și succesive ale creației.

Deși în acest verset nu se menționează clar că Cel care „Se purta deasupra apelor” este Duhul Sfânt, totuși din expresia „Duhul lui Dumnezeu” trebuie să înțelegem că este vorba de cea de-a treia Persoană a Sfintei Treimi. O lumină clară asupra acestui aspect o aduc Sfinții Părinți în operele lor. În „Omilia la Hexaimeron” Sfântul Vasile cel Mare menționează că mulți dintre cei care au comentat acest text înaintea sa au afirmat că Moise numește „Duhul lui Dumnezeu” pe cea de-a treia Persoană a Sfintei Treimi : „Scriptura folosește

pentru Duhul lui Dumnezeu decât Duhul cel Sfânt, Care completează dumnezeiasca și fericita Treime”.¹²

Ca și Sfântul Vasile cel Mare, Origen identifică pe Duhul lui Dumnezeu din acest verset cu Duhul Sfânt: „Duhul lui Dumnezeu , Care Se purta pe deasupra apelor, cum e scris la începutul creării lumii, nu cred să fie altul decât Duhul Sfânt.”¹³

Iată așadar că Duhul Sfânt este prezent la crearea lumii, alături de Tatăl și de Fiul. Duhul Sfânt lucrează la crearea lumii împreună cu Cuvântul lui Dumnezeu „Purtându-se peste apele primordiale și dându-le viață cu puterea Sa maternă, infuzând semințele vieții, încălzind materia primară inertă”.¹⁴

În Facerea 1,2, Moise ni-L prezintă pe Duhul Sfânt ca fiind principiul vieții. El se revarsă peste materia primară din care Dumnezeu avea să creeze în cele 6 zile lumea cu tot ceea ce există în ea. Tocmai de aceea Duhul Sfânt este numit în articolul 8 din Simbolul de credință „Domnul de viață Făcătorul”, iar în rugăciunea „Împărate Ceresc...” este numit „Dătător de viață”.

Acest lucru rezultă și din prezentarea progresivă a facerii lumii. În primul capitol al cărții „Facerea”, Moise ne spune că în ziua a III-a Dumnezeu a făcut verdeața, iar în ziua a IV-a a creat soarele, luna și stelele. Legile naturii pe care Dumnezeu le-a fixat ne spun că lumina și căldura soarelui sunt condiții (sinequa-non) indispensabile creșterii tuturor plantelor. Cu toate acestea verdeața a crescut deși soarele a fost creat ulterior de Dumnezeu. Acest lucru a fost posibil datorită Duhului Sfânt care S-a purtat pe deasupra apelor, căci El este principiul vieții.

Încă de la început Duhul Sfânt, prin purtarea Sa pe deasupra apelor încălzea materia și îi da acesteia viață.

Referitor la expresia „se purta”, Sfântul Vasile cel Mare dă în „Hexameronul” său interpretarea unui bărbat sirian care a fost identificat a fi

¹² Sfântul Vasile cel Mare, „Omilii la Hexameron”, traducere, introducere și note de Pr. D. Fecioru, P. S. B., nr. 17, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1986, pag. 92

¹³ Origen, op. cit., pag. 72

¹⁴ Boris Bobrinskoy, op. cit., pag. 372

Diodor al Tarsului, contemporan cu Sfântul Vasile cel Mare, cu Teofil al Antiohiei, cu Efreem Sirul, etc.: «Cuvântul „se purta”, spune el, se interpretează prin: încălzea și dădea viață apelor, după chipul găinii, care clocește și dă putere de viață ouălor. Acesta este înțelesul, spune sirianul, pe care îl au cuvintele: „Duhul se purta”, adică pregătea apele pentru nașterea vieții”.¹⁵

Verbul „plutea”, care arată acțiunea Duhului Sfânt este întrebuințat în Biblie de 2 ori: prima dată în Facerea 1,2; iar a doua oară în timpul biruitorului imn al lui Moise: „Când Te strig, auzi-mă, Doamne!”. Acest verb „Conține o căldură maternă, o căldură a vieții. Sfântul Duh nu plutește nepăsător sau abstract. Nu planează deasupra, fără o legătură profundă cu ceea ce se află dedesubtul lui, ci le clocește sub protecția aripilor Sale.”¹⁶

Jean Kovalevsky îl identifică pe „Duhul lui Dumnezeu” din Facerea 1,2 cu Duhul Sfânt și totodată îl compară cu o pasăre, cu un vultur care plutește deasupra apelor, clocind aceste ape pentru a le da viață așa cum o pasăre își clocește ouăle pentru a da viață puilor.¹⁷

Referitor la cuvântul „deasupra” din Facerea 1,2 trebuie să stăruim într-o oarecare măsură deoarece el ne arată transcendența Duhului dumnezeiesc. Textul ne arată că într-adevăr „Duhul lui Dumnezeu Se purta pe deasupra apelor”. Deci Duhul Sfânt nu plutea în ape, nu Se amesteca cu apele, ci plutea deasupra lor. El plutește deasupra apelor pentru a transmite energia dumnezeiască, adică puterea de viață și putința de a transforma întunecimile adâncului.

În „Hexameronul” său, Sfântul Ambrozie al Mediolanului spune referitor la versetul „Și Duhul lui Dumnezeu Se purta pe deasupra apelor” (Facerea 1,2) următoarele: „Duhul în chip convenit se purta peste pământ, cel sortit a aduce roadă, căci cu ajutorul Duhului el cuprindea semințele noii nașteri, ce aveau să

¹⁵ Sfântul Vasile cel Mare, op. cit., pag. 92

¹⁶ Jean Kovalevsky, „Taina originilor”, traducere de Dora Mezdrea, Editura Anastasia, București, 1996, pag. 27

¹⁷ Ibidem

încolțească, după cuvintele proorocului: Trimite-vei Duhul Tău, și se vor zidi, și vei înnoi fața pământului”(Psalmul 103,30).¹⁸

Interpretând același verset,Sfântul Efrem Sirul ne prezintă o imagine deosebită cu privire la lucrarea Duhului Sfânt în ziua întâi a creației: „Duhul Sfânt a încălzit apele și le-a făcut roditoare și în stare să zămislească,ca pasărea când șade pe ouă cu aripile întinse și le încălzește cu căldura ei,făcându-le roditoare.”¹⁹

În „Omilii la Facere” Sfântul Ioan Gură de Aur spune referitor la acest verset că: „După părerea mea, aceste cuvinte arată că în ape era o energie plină de viață,nu era simplu o apă stătătoare și nemișcătoare,ci mișcătoare,care avea putere de viață în ea”.²⁰ În ape era „o energie plină de viață datorită lucrării Duhului Sfânt,căci El este principiul vieții și tocmai de aceea îl numim „Dătător de viață”.

Iată că Sfinții Părinți (Sfântul Vasile cel Mare,Sfântul Ioan Gură de Aur, Sfântul Efrem Sirul, Sfântul Ambrozie al Mediolanului,etc.)afirmă la un ison că „Duhul lui Dumnezeu”care se purta pe deasupra apelor este chiar Duhul Sfânt. Așadar El are un rol covârșitor la crearea lumii, deoarece el revarsă viață asupra materiei primare.

Tradiția creștină,cât și cea autentică ebraică consideră deopotrivă că acest verset face referire directă la Persoana și lucrarea Duhului Sfânt. Astfel, Duhul Sfânt este înzestrat cu puterea creatoare asemenea Tatălui și Fiului. În acest sens Sfântul Vasile cel Mare afirmă: „Din acest verset se poate vedea ceea ce se căuta de unii,anume căci și Duhul Sfânt este sortit cu putere creatoare.”²¹

Facerea 1,26

¹⁸ Sf. Ambrozie al Mediolanului, „Hexameron” 1,2 în „The Fathers of Church”, New York, 1961, pag. 6-7, apud Ieromonah Serafim Rose, „Cartea Facerii, crearea omului și omul începuturilor”, traducere Constantin Făgețean, Editura „Sophia”, București, 2001, pag. 73

¹⁹ Sfântul Efrem Sirul, „Tâlcuire la Cartea Facerii”,1,în „The Works of our Father among the Saints,Ephraim the Syrian,vol.6,Moscova Theological Academy,Sergiev Posad,vol.6,pag.282,apud Ieromonah Serafim Rose, op. cit.pag.74

²⁰ Sfântul Ioan Gură de Aur, „Omilii la Facere”,vol.1, trad. și note de Pr. Prof. Dumitru Fecioru, Editura.Institutului. Biblic și de Misiune. al Bisericii Ortodoxe Române. ,București , 2003 , pag.24

²¹ Sfântul Vasile cel Mare,op. cit. ,pag.92

Un alt verset din cartea „Facerii” asupra căruia trebuie să stăruim este: „Și a zis Dumnezeu: Să facem om după chipul și asemănarea Noastră, ca să stăpânească peștii mării, păsările cerului, animalele domestice, toate viețuitoarele ce se târăsc și tot pământul !” (Facerea 1,26).

La o primă vedere acest verset nu are nici o legătură cu Persoana Duhului Sfânt. Dar, dacă vom pătrunde mai adânc cu mintea vom constata că în el este vorba și despre Persoana Duhului Sfânt. Asupra acestui verset trebuie să zăbovim mai mult deoarece este prima dată în Vechiul Testament când se face referire la Sfânta Treime. Existența lui Dumnezeu care este Unul în ființa sa, dar întreit în Persoane, a fost indicată în cartea „Facerii” în următoarele texte: Facerea 1,26; 3,22; 11,7.

În Facerea 1,26 Trinitatea Persoanelor și unitatea ființei divine este indicată prin folosirea substantivului „Dumnezeu” la singular și a verbului „Să facem” la plural. De asemenea pronumele „Noastră” indică mai multe persoane. Citind primul capitol al Genezei vedem că Dumnezeu a adus lumea la existență în șase zile. Tot ceea ce constituie lumea a fost făcut de Dumnezeu prin simpla poruncă: „Să fie !” (fiat). La sfârșitul zilei a VI-a, când Dumnezeu l-a creat pe om observăm că nu mai este vorba doar de o poruncă creatoare, ca în zilele anterioare, ci mai întâi de aceasta este vorba de luarea unei hotărâri de către mai multe persoane.

Exegeza creștină a văzut întotdeauna în acest verset prima descoperire a Sfintei Treimi. Pluralul „Noastră” ca și verbul „Să facem” indică un Sfat în Sânul Sfintei Treimi. Acest sfat a avut loc între Tatăl, Fiul și Sfântul Duh. Așadar, înainte ca omul să fie adus la existență pentru a fi pus stăpânul creației, Duhul Sfânt a făcut parte din Sfatul cel Mare care a hotărât ca omul să fie coroana creației.

Datorită faptului că evreii văd în Vechiul Testament o expunere prin excelență a monoteismului, Tradiția iudaică interpretează acest loc ca și celelalte amintite anterior în sensul că Dumnezeu a vorbit cu îngerii. Această interpretare

este forțată pentru că îngerii nu sunt egali cu Dumnezeu nicăieri în Vechiul Testament.

Sfântul Ioan Gură de Aur îi combate pe iudeii din vremea sa în „Omiliile la Facere” arătând că nu Dumnezeu s-a sfătuit cu îngerii, ci cu persoane egale cu El după ființă: „Ce spun, dar, iudeii, care au încă vâl pe inimile lor și nu vor să înțeleagă nimic din cele scrise în Scriptură? Ei spun că aceste cuvinte au fost adresate îngerilor sau arhanghelului. Ce nebunie? Cum poți gândi, omule, ca Stăpânul să se sfătuiască cu îngerul, Creatorul cu creatura?”²²

Dumnezeu Tatăl nu s-a sfătuit cu îngerii, ci s-a sfătuit cu celelalte două Persoane ale Sfintei Treimi: Dumnezeu Fiul și Dumnezeu Duhul Sfânt. Din context rezultă că cei care se sfătuesc între ei sunt egali după ființă. Moise, autorul „Facerii” nu s-a putut gândi la îngerii căci, după ce scrie că a zis Dumnezeu: „Să facem pe om după chipul și asemănarea Noastră...”, continuă: „Și a făcut pe om după chipul Său...” (Facerea 1,26-27).

Sfântul Vasile cel Mare în lucrarea sa: „Hexameron” ne ajută să înțelegem că acest verset ne descoperă pentru prima dată dogma Sfintei Treimi, căci hotărârea de a-l crea pe om a fost luată de Tatăl, Fiul și Duhul Sfânt: „Este, oare, și acum vorba de o singură persoană? Nu ! Că nu este scris: „să se facă om !” Atâta vreme cât nu se arătase omul, omul care avea să fie instruit, predica teologiei era ascunsă în adânc; dar acum, la facerea omului, credința se descoperă și dogma adevărului se arată clar.”²³

Interpretând acest verset, Sfântul Grigorie de Nyssa afirmă în lucrarea sa „Despre Facerea omului” că, prin cuvintele: „Să facem om după chipul Nostru” trebuie să înțelegem: „Că însăși Sfânta Treime este cea care s-a exprimat în formă plurală.”²⁴ Referitor la același verset, în „Dialog cu iudeul Trifon” Sfântul Justin Martirul spunea: „Trebuie să înțelegem mai presus de orice

²² Sfântul Ioan Gură de Aur, op. cit. ,pag.83

²³ Sfântul Vasile cel Mare, op. cit. ,pag. 179

²⁴ Sfântul Grigorie de Nyssa, „Despre facerea omului” în „Scieri partea a II-a”, trad și note de Pr. Prof. Dr. Teodor Bodogae, P.S.B. , nr. 30, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1998, pag 25

îndoială că El a vorbit către cineva care din punct de vedere numeric era altul și care în același timp era și o ființă rațională.”²⁵

Sfinții Părinți (Sfântul Justin Martirul, Sfântul Ioan Gură de Aur, Sfântul Vasile cel Mare Sfântul Grigorie de Nyssa, etc.) sunt de acord că acest verset scripturistic expune pentru prima dată în Vechiul Testament Taina Sfintei Treimi.

La crearea omului, atât hotărârea cât și acțiunea în sine de aducere la existență a acestuia au fost comune Persoanelor Sfintei Treimi. Așadar Duhul Sfânt participă la crearea omului alături de Tatăl și de Duhul Sfânt.

Facerea 2,7

„Atunci, luând Domnul Dumnezeu țărână din pământ, a făcut pe om și a suflat în fața lui suflare de viață și s-a făcut omul ființă vie.”

În acest verset autorul sfânt ne descoperă că omul devine ființă vie datorită Duhului Sfânt pentru că El este principiul vieții. Expresia „a suflat în fața lui suflare de viață” se referă la faptul că Duhul Sfânt este cel care a invadat trupul omului luat din țărână pentru a-i dăruia acestuia viață. Pentru evrei, a sufla în fața celui alt era întotdeauna „Un act cu o încărcătură simbolică profundă: însemna că îi transmiți celui alt suflarea ta, ceva foarte lăuntric al tău, conștiința de sine sau duhul tău... Deci, atunci când Scriptura spune că Dumnezeu a suflat omului de lut suflarea Sa, este o imagine prin care se arată transmiterea către om a unor trăsături caracteristice ale existenței lui Dumnezeu.”²⁶

Acea „suflare de viață” care l-a făcut pe om ființă vie nu este altceva decât suflarea Duhului Sfânt. Dacă El a participat la crearea lumii cu tot ceea ce există în ea și a dăruit viață plantelor și animalelor, cu atât mai mult trebuie să înțelegem că a participat și la crearea omului și i-a dăruit acestuia viață.

Sfântul Serafim de Sarov identifică „suflarea de viață” cu harul Duhului Sfânt. Fără harul Sfântului Duh și fără lucrarea acestuia în om, cel care a fost pus stăpân peste întreaga creație nu s-ar fi deosebit cu nimic de celelalte făpturi:

²⁵ Sfântul Justin Martirul, „Dialog cu iudeul Trifon”, trad. de Pr. Dr. Olimp N. Căciulă, București, pag.144

²⁶ Christos Yannaras, „Abecedar al credinței”, traducerea Pr. Dr. Constantin Coman, Editura „Bizantină”, București, 1996, pag. 73

„Dacă Domnul Dumnezeu nu ar fi suflat atunci în fața lui Adam suflare de viață, adică harul Sfântului Duh..., atunci Adam, oricât de desăvârșit și mai presus de celelalte fapte ale lui Dumnezeu ar fi fost plăsmuit, ar fi rămas totuși lipsit în lăuntrul său de Duhul Sfânt și ar fi fost asemenea tuturor celorlalte creaturi, deși avea trup și suflet.”

Dacă la început Duhul Sfânt „se purta pe deasupra apelor” (Facerea 1,2) pentru a le viifica, acum „Duhul este Cel care suflă, infuzează în nărilor omului energia vitală, suflarea de viață pornită de la Dumnezeu și care a însuflețit lutul. Duhul este Cel care întruchipează în om chipul lui Dumnezeu”.²⁷

Datorită Duhului Sfânt insuflat lui Adam din gura Dumnezeului Creator, chipul lui Dumnezeu în om S-a conturat în acesta, urmând să ajungă și la asemănarea cu Creatorul prin efort personal.

Facerea 2,10-14

În aceste versete Moise vorbește despre râul care uda grădina Raiului și care se împărțea în patru brațe.

Jean Kovalevsky vede în cele patru râuri abundența harului divin și a energiilor divine aflate la temelie lumii. Plecând de la premisa că, în limbajul biblic cuvântul „izvor” este asimilat puterii Sfântului Duh, el afirmă că imaginea râului care uda grădina Raiului este o icoană frumoasă a Duhului Sfânt care se revarsă peste întreaga creație pentru a-i da viață.²⁸

Facerea 3,22

„Și a zis Domnul Dumnezeu: Iată Adam s-a făcut ca unul dintre Noi, cunoscând binele și răul.”

Ca și în versetul de la Facerea 1,26 vedem că Dumnezeu vorbește cu cineva. Pronumele „Noi” indică existența mai multor persoane egale după ființă. Sfântul Justin Martirul afirmă în „Dialog cu iudeul Trifon” că, prin cuvintele „ca unul dintre Noi” Moise a menționat numărul mai multor persoane care erau

²⁷ Pr. Prof. Boris Bobrinsky, op. cit., pag. 372

²⁸ Jean Kovalevsky, op. cit., pag. 109

împreună și care erau cel puțin două.²⁹ Tradiția creștină vede și în acest loc o referire la Sfânta Treime. Persoanele care vorbesc între ele și constată că Adam a ajuns să cunoască binele și răul în urma călcării poruncii divine sunt persoanele Sfintei Treimi: Tatăl, Fiul și Sfântul Duh. Iată așadar că Duhul Sfânt este și de această dată prezent în cadrul Sfatului celui Mare.

Tot din acest verset reiese că omul a păcătuit și „treptat”, avea să se depărteze de Creatorul său. Acest lucru va avea și consecințe pentru el, căci chipul lui Dumnezeu avea să se întunece, iar harul Duhului Sfânt avea să-l piardă. Cu toate acestea cea ce-a treia Persoană a Sfintei Treimi a continuat să lucreze împreună cu Dumnezeu Cuvântul și după căderea omului, căci altfel acesta s-ar fi afundat tot mai mult în abisul păcatului. Odată cu căderea în păcat, Duhul Sfânt va fi acea voce lăuntrică a omului care îl va chema pe acesta la originile sale și îi va aminti care îi este menirea.

Facerea 6,3

«Dar Domnul a zis:”Nu va rămâne Duhul Meu pururea în oamenii aceștia, pentru că sunt numai trup”».

Expresia „Duhul Meu” este una cu referire la Duhul Sfânt. Așa cum am arătat anterior, în paginile Vechiului Testament Duhul Sfânt are numeroase denumiri, iar una dintre acestea este „Duhul Meu”. Această denumire o mai găsim și în alte locuri ale Vechiului Testament: Isaia 30,1; 42,1; Iezechiel 36,27, etc.

După căderea în păcat omul a început să se depărteze din ce în ce mai mult de Creatorul său. Din această cauză nu mai avea posibilitatea să se definească pe sine ca „chip al lui Dumnezeu”, astfel că a început să viețuiască tot mai mult după legile trupului, iar nu după cele ale duhului. Acesta este și motivul pentru care Dumnezeu va hotărî să-și retragă Duhul Său de la oamenii care viețuiesc trupește, adică în tot felul de păcate.

²⁹ Sfântul Justin Martirul, op. cit., pag. 144

Din acest verset putem constata că oamenii erau la început buni pentru că aveau în ei Duhul Sfânt care le sfințea întreaga ființă. Dar, îndată ce păcatul a început să prindă în suflet rădăcini din ce în ce mai adânci, omul l-a depărtat de la el pe Duhul Sfânt prin păcatele săvârșite. Sfântul Apostol Pavel ne atrage atenția că trupul nostru este „Templu al Duhului Sfânt” (1 Corinteni 6,18). Așadar El sălășluiește doar în cei care au trupurile și sufletele curate. Datorită faptului că omul a început să se coalizeze cu păcatul, Duhul Sfânt i-a părăsit pe cei care „sunt numai trup”.

Facerea 11,7

„Haidem, dar, să Ne pogorâm și să amestecăm limbile lor, ca să nu se mai înțeleagă unul cu altul.”

Acesta este al III-lea loc unde se face referire la Sfânta Treime. Pluralul folosit de Moise în acest verset i-au făcut pe Sfinții Părinți să întrezărească la turnul Babel intervenția Sfintei Treimi. Datorită faptului că în acea vreme exista o singură limbă pe fața pământului, oamenii aveau posibilitatea să se înțeleagă între ei indiferent de locul de proveniență. Acest lucru i-a ajutat să i-a hotărârea de a face „Un oraș și un turn al cărui vârf să ajungă la cer și să ne facem faimă” (Facerea 11,4). Datorită mândriei oamenilor Persoanele Sfintei Treimi au luat hotărârea de a le amesteca limbile pentru a nu se mai putea înțelege unii cu ceilalți și astfel să nu ducă la capăt ceea ce și-au propus.

Unii Sfinți Părinți, printre care Sfântul Ioan Gură de Aur și Sfântul Grigorie de Nazians, au văzut un contrast între cele întâmplate la turnul Babel și Cincizecime. Dacă la turnul Babel Duhul Sfânt, alături de Tatăl și de Fiul s-a pogorât pentru a amesteca limba oamenilor, la Cincizecime același Duh Sfânt S-a revărsat peste Sfinții Apostoli și peste cei care au fost prezenți la acest eveniment pentru a-i uni pe cei de limbi diferite.

Așadar la întrebarea: «Cui vorbește Dumnezeu când zice „Haideți!”?» avem un răspuns: «Dumnezeu vorbește cu Dumnezeu în Sfânta Treime, căci este același lucru ca la început, când l-a făcut pe om zicând:”Să facem om”.»³⁰

Facerea 18,2-10;16

În acest capitol Moise ni-l prezintă pe Avraam la stejarul Mamvri, unde i-a primit pe cei „trei Oameni”. Cele relatate în capitolul 18 este o indicație mai directă a Sfintei Treimi. Avraam vede trei bărbați cărora el se închină și li se adresează ca și cum ar fi fost unul singur. Apariția celor „trei Oameni” înaintea patriarhului Avraam este cunoscută sub numele de „Teofania de la stejarul Mamvri” și a intrat în iconografia bisericească datorită celebrei Troițe a lui Rubliov.

Teofania de la stejarul Mamvri a stârnit un interes deosebit în rândul Sfinților Părinți și a comentatorilor Sfintei Scripturi. De remarcat faptul că Sfânta Scriptură vorbește despre această viziune la singular: „Domnul S-a arătat...”, iar Avraam se adresează la plural celor trei bărbați când vrea să le spele picioarele: „Se va aduce apă să Vă spălați picioarele și să Vă odihniți sub acest copac” (Facerea 18,4). De asemenea, când Avraam le oferă ospitalitatea celor trei bărbați, se adresează ca pentru unul singular: „Doamne, de am aflat har înaintea Ta, nu ocoli pe robul Tău!” (Facerea 18,3).

Unii Sfinți Părinți cercetând felul lui Avraam de a vorbi când la singular, când la plural, au ajuns la concluzia că numai Dumnezeu s-a putut arăta în acest fel, deoarece numai El este unul în ființă, dar în Trei Persoane.

Trebuie precizat și faptul că teologii ortodocși și cei romano-catolici au văzut în Geneza 18 manifestarea Sfintei Treimi în Vechiul Testament. Toți au dat o importanță majoră acestui capitol, deoarece prezența Sfintei Treimi la stejarul Mamvri nu poate fi contestată.

Acest capitol dovedește o dată în plus că Duhul Sfânt este prezent în Vechiul Testament alături de Tatăl și de Fiul lui Dumnezeu.

³⁰ Ieromonah Serafim Rose, „Cartea Facerii, crearea lumii și omul începuturilor”, traducere de Constantin Făgețean, Editura Sophia, București, 2001, pag. 173

Facerea cap. 40 și 41

În aceste două capitole ne este prezentat Iosif care tâlcuiește pe rând visele mai marelui paharnic și mai marelui pitar(cap. 40),iar mai târziu, cele două vise ale Faraonului (cap. 41) Tâlcul viselor dat de Iosif s-a realizat întru totul, căci ele au fost descoperite acestuia de către Duhul Sfânt. Totodată Iosif l-a îndemnat pe Faraon ce trebuie să facă pentru ca el și poporul său să treacă cu bine peste cei șapte ani de secete. Sfaturile date de Iosif i-au plăcut lui Faraon,astfel că acesta conștientizează că, în cel care i-a tâlcuit visele sălășluiește Duhul Sfânt: „Și a zis Faraon către toți dregătorii săi. „Am mai putea găsi,oare, un om ca el, în care să fie Duhul lui Dumnezeu?” Apoi a zis Faraon către Iosif: „De vreme ce Dumnezeu ți-a descoperit toate acestea, nu se află om mai înțelept și mai priceput ca tine” (Facerea 41,38-39).

„Duhul lui Dumnezeu”care se află în Iosif nu este altul decât Duhul Sfânt care descoperă oamenilor tainele lui Dumnezeu. Însuși faraon afirmă că Dumnezeu i-a descoperit lui Iosif toate acestea, iar Sfânta Biserică ne învață că Tatăl descoperă toate prin Fiul, în Duhul Sfânt.

Că Duhul Sfânt se află în Iosif,ca și în ceilalți drepti ai Vechiului Testament rezultă și din faptul că acesta ducea o viață în deplină curățenie, iar Duhul sfânt petrece numai în cei cu sufletul curat asemenea lui Iosif.

Așadar Facerea cap. 40 și 41, dar în mod deosebit Facerea 41,38-39 Îl descoperă într-o oarecare măsură pe Duhul Sfânt crea lucrează prin cei cu sufletul curat.

Cartea „Facerii” conține numeroase texte din care se poate trage concluzia că este vorba despre Duhul Sfânt. Unele dintre ele sunt chiar evidente în această privință, iar Sfinții Părinți întăresc această afirmație comentându-le favorabil în operele lor. Fie că unele texte ale sale îl prezintă doar pe Duhul Sfânt, fie că alte texte îl prezintă în relație cu Tatăl și cu Fiul,cartea „Facerii” descoperă într-o măsură mai mică sau mai mare pe cea de-a treia Persoană a Sfitei Treimi: Duhul Sfânt.

B. IEȘIREA

Cea de-a doua carte a Pentateuhului lui Moise este „Ieșirea” sau „Exodul” și are 40 de capitole. Ea își are numirea de la evenimentul istoric cu care începe: ieșirea poporului ales din robia egipteană. Deși accentul cade pe evenimentul eliberării evreilor din Egipt, din anumite texte ale acestei cărți putem identifica prezența în Vechiul Testament a Duhului Sfânt. Sfinții Părinți ne vor ajuta în acest sens, aruncând o lumină mai clară asupra unor texte în care pare a fi vorba despre Duhul Sfânt.

Ieșirea 4,12-15

După ce Moise este chemat de Dumnezeu pe muntele Horeb, acesta primește prima misiune în calitate de viitor conducător al poporului ales: aceea de a se înfățișa înaintea lui Faraon și a-i cere acestuia să-l elibereze din robie. Moise încerca să se sustragă de la această misiune pe care Dumnezeu i-a încredințat-o, motivând că este un om nepriceput în arta vorbirii: „O, Doamne; eu nu sunt un om îndemânat la vorbă, ci grăiesc cu anevoie și sunt găngav; și aceasta nu de ieri de alaltăieri, nici de când ai început Tu a grăi cu robul Tău; gura mea și limba mea sunt anevoioase” (Ieșirea 14,11). Dumnezeu rămâne statornic în hotărârea Sa deși scuza lui Moise pare una plauzibilă, și îl asigură pe acesta că El îi va deschide gura și îl va învăța ceea ce trebuie să vorbească. Insistența lui Moise de a i se încredința această misiune unei alte persoane îl face pe Dumnezeu să-i spună că Aaron, fratele său, îl va ajuta să ducă la bun sfârșit sarcina pe care a primit-o. Acest lucru va fi cu putință datorită faptului că Însuși Dumnezeu le va deschide acestora gura și îi va învăța ceea ce trebuie să spună și să facă: „Iar Eu voi deschide gura ta și gura lui și vă voi învăța ce să faceți” (Ieșirea 11,15).

În acest verset se întrezărește acțiunea Duhului Sfânt. Acesta este trimis de Dumnezeu Tatăl pentru a se revărsa asupra lui Moise și Aaron pentru a-i învăța ceea ce trebuia rostit înaintea Faraonului pentru a-l îndupleca pe acesta să elibereze din robie pe poporul ales. Dumnezeu Tatăl îi învăța pe cei doi ce

trebuie să facă prin Duhul Sfânt. Așa cum profeții aveau să fie luminați de Duhul Sfânt pentru a-i învăța pe oameni despre Mesia cel făgăduit, tot așa Moise și Aaron au fost luminați de Duhul Sfânt și învățați ceea ce trebuia să spună și să facă înaintea Faraonului.

Ieșirea 13,21-22

„Iar Domnul mergea înaintea lor: ziua în stâlp de nor, arătându-le calea, iar noaptea în stâlp de foc, luminându-le, ca să poată merge și ziua și noaptea. Și n-a lipsit stâlpul de nor ziua, nici stâlpul de foc noaptea dinaintea poporului.”

După ce Dumnezeu a eliberat din robia egipteană pe poporul ales nu l-a părăsit pe el nici după acest eveniment deosebit, căci așa cum ne spune cea de-a II-a carte a Vechiului Testament, l-a călăuzit atât ziua, cât și noaptea. „Stâlpul de nor” și „stâlpul de foc” sunt cele două elemente care au făcut posibilă călăuzirea poporului până la Marea Roșie.

Unii Sfinți Părinți au văzut în „stâlpul de nor” și „stâlpul de foc” imaginea Duhului Sfânt, așa cum avea să afirme Sfântul Grigorie de Nyssa în „Viața lui Moise”: „Acest nume de „nor” dat Conducătorului a fost înțeles de cei dinainte de noi ca harul Duhului Sfânt, care conduce pe cei vrednici spre bine”.³¹ Sfântul Atanasie cel Mare vede în acest text prezența lui Dumnezeu Tatăl în mijlocul poporului prin Duhul Sfânt: „căci fiind Duhul în popor, Dumnezeu însuși era cu ei prin Fiul în Duhul”.³²

În pustie poporul a fost condus de un nor luminos pe timpul zilei, iar noaptea de un stâlp de foc. Acestea două sunt reprezentări ale Duhului Sfânt și se va descoperi în chipul „norului” și al „focului”.

În Noul Testament ni se relatează că Mântuitorul Hristos S-a schimbat la față înaintea ucenicilor Săi pe Muntele Tabor (Matei 17,1-9). În această împrejurare Duhul Sfânt i-a acoperit pe cei trei apostoli: Petru, Ioan și Iacov sub forma unui nor:”vorbind el încă, iată un nor luminos i-a umbrat pe ei” (Matei

³¹ Sfântul Grigorie de Nyssa, „Viața lui Moise” în „Scrieri”, traducere de Pr. Prof. Dumitru Stăniloae și Pr. Ioan Buga, P. S. B., nr. 29, Editura Institutului biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1982, pag. 61

³² Sfântul Atanasie cel Mare, op. cit., pag. 37

17,5). Ca și în Vechiul Testament (Ieșirea 13, 21-22), la Schimbarea la față a Mântuitorului Duhul Sfânt s-a descoperit în chipul „norului”.

Cealaltă imagine a Duhului Sfânt este „stâlpul de foc”. În Vechiul Testament Duhul Sfânt se descoperea într-un mod nedeplin în chipul focului, cum a fost în cazul călăuzirii poporului ales în pustie, printr-un „stâlp de foc”. În Noul Testament Duhul Sfânt avea să se descopere într-un mod deplin în chipul focului. Acest lucru s-a întâmplat în ziua Cincizecimii, când Duhul Sfânt s-a revărsat peste Sfinții Apostoli în forma unor „limbi de foc”: „Și li s-au arătat , împărțite, limbi ca de foc și au șezut pe fiecare dintre ei. Și s-au umplut toți de Duhul Sfânt...” (Faptele Apostolilor 2,3-4).

Sfântul Ioan Botezătorul vorbește despre Duhul Sfânt prezentându-l sub forma „focului”: „Acesta vă va boteza cu Duh Sfânt și cu foc” (Matei 3,11). Însuși Mântuitorul folosește cuvântul „foc” atunci când vorbește despre Duhul Sfânt: „Foc am venit să arunc pe pământ și cât aș vrea să fie acum aprins!” (Luca 12,49).

Iată deci, că „stâlpul de nor” și „stâlpul de foc” care a călăuzit poporul ales în pustie este imaginea Duhului Sfânt. El S-a descoperit sub aceste două modalități atât în Vechiul Testament, cât și în Noul Testament. În pustie Dumnezeu Însuși și-a condus poporul ales, dar prin intermediul Duhului Sfânt: „Însuși Dumnezeu conducea poporul, prin Cuvântul, în Duhul”.³³

Ieșirea 19,16

„Iar a treia zi, când s-a făcut ziuă, erau tunete și fulgere și nor des pe Muntele Sinai și sunet de trâmbițe foarte puternic”.

Și în cadrul acestui verset ne este indicată prezența Duhului Sfânt în Vechiul Testament tot prin intermediul norului.

După ce poporul ales a fost eliberat din robia egipteană și a trecut în mod miraculos Marea Roșie, un alt eveniment important avea să se întâmple. Pentru ca relația sa cu Dumnezeu să se consolideze, i-a fost dată Legea. Într-un cadru

³³ Ibidem

deosebit Moise primește Legea de la Dumnezeu Tatăl, prin Duhul Sfânt. Prezența celei de-a treia persoane a Sfintei Treimi pe Muntele Sinai este atestată de „norul des”.

Sfântul Chiril al Alexandriei vede o imagine a Duhului Sfânt și în fulgerele de pe Muntele Sinai: „Fulgerul era chipul luminii dumnezeiești, adică a Duhului”.³⁴

Ieșirea 24, 15-16

„S-a suit deci Moise și Iosua în munte și un nor a acoperit muntele. Slava Domnului s-a pogorât pe Muntele Sinai și l-a acoperit norul șase zile, iar în ziua a șaptea a strigat Domnul pe Moise din mijlocul norului.”

Din nou apare imaginea „norului” ca o dovadă a prezenței Duhului Sfânt pe Muntele Sinai, când Moise s-a suit pentru a doua oară. De această dată Duhul Sfânt S-a revărsat în mod vizibil asupra lui Moise, căci Dumnezeu l-a strigat pe acesta „din mijlocul norului”. Era firesc ca Duhul Sfânt să se pogoare asupra lui Moise, căci acestuia avea să i se aducă la cunoștință de către Dumnezeu numeroase rânduieli cu privire la cultul care menținea pe poporul ales în bune relații cu Dumnezeu.

Ieșirea 25, 31-32

„Să faci sfeșnic din aur curat... Șase brațe să iasă pe cele două laturi ale lui: trei brațe ale sfeșnicului să fie pe o latură a lui și trei brațe ale sfeșnicului să fie pe cealaltă latură”.

Dintre rânduielile pe care Dumnezeu le-a descoperit prin Duhul Sfânt lui Moise pe Muntele Sinai se numără și cele cu privire la obiectele necesare cortului adunării. Printre aceste obiecte care trebuiau să împodobească cortul adunării se numără și sfeșnicul de aur.

Sfântul Grigorie de Nyssa vede în acest sfeșnic cu 7 brațe o prefigurare a celor șapte daruri ale Duhului Sfânt: „Iar auzind despre brațele sfeșnicului ce se înalță ca niște ramuri dintr-o singură tulpină, pentru ca lumina să se reverse

³⁴ Sfântul Chiril al Alexandriei, op. cit., pag. 347

îmbelșugat și darnic din toate părțile, nu vei greși de te vei gândi la razele de multe feluri ale Duhului, care împodobesc acest cort, cum spune Isaia, împărțind în 7 iluminările Duhului.”³⁵

Ieșirea 29,44

„Voi sfinți cortul adunării și jertfelnicul; pe Aaron și pe fiii lui de asemenea îi voi sfinți, ca să-Mi fie preoți”.

Pentru a fi în mijlocul poporului Său, Dumnezeu îi aduce la cunoștință lui Moise să I se construiască un cort. Acest cort va fi însă sfințit prin Duhul Sfânt. De asemenea pentru ca poporul ales să fie într-o relație permanentă cu El, Dumnezeu îi spune lui Moise că îl va sfinți pe Aaron și pe fiii acestuia pentru a-I sluji ca preoți. Preoților li se va încredința misiunea să mențină prin jertfe și prin diferitele ceremonii relația Dumnezeu-poporul ales. Aceștia vor fi sfințiți de Dumnezeu Tatăl, prin Duhul Sfânt. Așa cum Duhul Sfânt avea să se reverse în ziua Cincizecimii peste Sfinții Apostoli pentru a-i sfinți și a-i rândui slujitori a-i Bisericii care a luat ființă în mod văzut în acea zi, tot astfel și peste preoții Legii Vechi, același Duh Sfânt avea să se reverse pentru a-i rândui slujitori ai cortului adunării.

În Vechiul Testament, ca și în Noul Testament Dumnezeu, Tatăl sfințește locașul Său și pe slujitorii Săi prin Duhul Sfânt. Pentru că este numit „Sfințitorul” și pentru că acțiunea Lui este aceea de a sfinți, Duhul Sfânt se revarsă peste cortul adunării, peste Aaron și fii lui, deoarece ei aveau să devină slujitorii lui Dumnezeu.

Ieșirea 31,18

„După ce a încetat Dumnezeu de a grăi cu Moise, pe Muntele Sinai, i-a dat cele două table ale legii, table de piatră, scrise cu degetul lui Dumnezeu”.

Pe Muntele Sinai, în prezența Duhului Sfânt (norul), Dumnezeu a dat poporului Său prin Moise Legea pe care trebuia să o respecte pentru a se bucura de binefacerile și mila Sa. Pentru ca Moise să nu omită ceva în momentul în care

³⁵ Sfantul Grigorie de Nyssa, op. cit., pag.80

avea să comunice poporului Legea, Dumnezeu a scris „cu degetul” pe două table conținutul Legii. Unii Sfinți Părinți au văzut în acest „deget” care a inscripționat Legea pe însuși Duhul Sfânt. Sfântul Grigorie de Nyssa este unul dintre cei care identifică „degetul lui Dumnezeu” cu Duhul Sfânt. În „Viața lui Moise” avea să afirme: „Iar degetul acesta este Duhul Sfânt, Care este numit adeseori de Scriptură deget.”³⁶

Legea Veche a fost dată poporului ales de către Dumnezeu Tatăl, prin Duhul Sfânt.

Ieșirea 33, 9-10

„Iar după ce intra Moise în cort, se pogora un stâlp de nor și se oprea la intrarea cortului și Domnul grăia cu Moise. Și vedea tot poporul stâlpul cel de nor...”.

Duhul Sfânt este din nou prezent în chipul „stâlpului de nor”. După ce Duhul Sfânt a călăuzit pe poporul ales în pustie în chipul unui „stâlp de nor”, după ce a fost prezent pe Muntele Sinai când s-a dat Legea tot sub forma unui „nor”, acum Duhul Sfânt este prezent în mijlocul poporului ales tot sub forma unui „stâlp de nor”.

Ieșirea 33,14

«Și a zis Domnul către el:”Eu Însumi voi merge înaintea Ta și Te voi duce la odihnă!”».

După ce Dumnezeu a dat Legea poporului Său prin Moise, i-a cerut acestuia să conducă poporul și să-l ducă în pământul pe care îl făgăduise înaintașilor săi: Avraam, Isaac și Iacov. Pentru această nouă misiune pe care Dumnezeu i-a încredințat-o lui Moise îi dă și un ajutor: pe îngerul Său care va izgoni popoarele vrăjmașe. Moise îi cere lui Dumnezeu să meargă El Însuși cu ei, iar nu un înger, pentru că altfel nu vor vrea să fie scoși din pământul unde se

³⁶ Ibidem, pag. 88

aflau. Cunosând că poporul era înclinat către idolatrie, Moise nu dorea să meargă înaintea acestuia o creatură, de teamă ca poporul să nu se învețe să se închine creaturii în locul lui Dumnezeu. De aceea a refuzat să le trimită un înger pentru a-i călăuzi, și Îl roagă pe Dumnezeu Însuși să-i conducă până în pământul făgăduit strămoșilor lor.

Din dialogul lui Moise cu Dumnezeu putem observa că primul nu dorea să rețină poporul sub autoritatea relativă a unei creaturi, ci dorea să-l facă să simtă prin experiență proprie conducerea autorității și puterii absolute și iubitoare a lui Dumnezeu. Citind în paginile Sfintei Scripturi ale Vechiului Testament vom descoperi că îngerul este trimis de Dumnezeu numai pentru o slujire trecătoare. Dar când este vorba de lucruri importante pentru soarta poporului ales, El îi conduce la Sine, prin Duhul Sfânt. Și pentru că a făgăduit lui Moise că El Însuși îi va conduce, Dumnezeu va împlini făgăduința pe care a făcut-o și îi va călăuzi la pământul pentru care S-a jurat înaintașilor lor.

Referitor la acest lucru, Sfântul Atanasie cel Mare spunea: „Dumnezeu făgăduind să conducă, iată că nu făgăduiește să trimită un înger, ci pe Duhul Său, Care este mai presus de îngeri și Acesta e cel ce conduce poporul. Deci se arată că Duhul nu este dintre făpturi, nici înger, ci este mai presus de creațiune, unit cu dumnezeirea Tatălui. Căci Însuși Dumnezeu conduce poporul, prin Cuvântul, în Duhul.”³⁷

Ieșirea 34,29

„Iar când se pogora Moise din Muntele Sinai, având în mâini cele două table ale legii, el nu știa că fața sa strălucea, pentru că grăise Dumnezeu cu el”.

Fața lui Moise strălucea deoarece Duhul Sfânt se pogorâse peste el. Pe Muntele Taborului, fața Mântuitorului strălucea așa cum ne încredințează evanghelistul Matei: „Și S-a schimbat la față, înaintea lor, și a strălucit fața lui ca soarele...”(Matei 17,2). Fața Domnului Hristos strălucea atât datorită dumnezeirii Sale, dar și datorită faptului că Duhul Sfânt se pogorâse peste El,

³⁷ Sfântul Atanasie cel Mare, op. cit., pag. 37

așa cum a făcut-o și la botez în forma unui porumbel (Matei 3,16). Și fața primului martir creștin, Ștefan, a strălucit căci „cei ce ședeau în sinedriu au văzut fața lui ca o față de înger” (Faptele Apostolilor 6,15). Strălucea pentru că Duhul Sfânt se revărsase asupra lui căci „Ștefan era plin de Duh Sfânt” (Faptele Apostolilor 7,55).

Așadar fața lui Moise strălucea, ca și cea a Mântuitorului pe Muntele Tabor și a arhidiaconului Ștefan înaintea martiriului său, pentru că Duhul Sfânt se pogorâse peste el.

Ieșirea 40, 34-38

Duhul Sfânt Sfințitorul s-a revărsat peste cortul adunării pentru a-l sfinți, așa cum, mai târziu avea să se reverse și peste templul regelui Solomon (3 Regi 8, 10-11). El este prezent atât la sfințirea cortului adunării, cât și la cea a templului lui Solomon tot sub forma unui „nor”.

C. LEVITICUL

A treia carte a Pentateuhului are 27 de capitole și se numește Leviticul. Evreii au numit-o „Torat hacoaninim” adică „Legea preoților” sau „Torat hacorbanot” adică „legea jertfelor”. În cuprinsul ei nu întâlnim multe referiri cu privire la Persoana Duhului Sfânt așa cum s-a întâmplat în cărțile anterioare. Acest lucru are însă o explicație plauzibilă. Leviticul cuprinde numeroase dispoziții referitoare la cultul sacru, dar și referințe asupra funcțiilor preoțești exercitate de seminția lui Levi. Cu toate acestea întâlnim un text în care se face aluzie la Duhul Sfânt.

Levitic 8,10-12

„Apoi a luat Moise mirul de miruit și a miruit cortul și toate cele din el și le-a sfințit. A stropit cu el de șapte ori asupra jertfelnicului și a miruit jertfelnicul și toate obiectele lui, baia și căpătâiul ei și le-a sfințit. După aceea a turnat Moise mir pe capul lui Aaron și l-a uns și l-a sfințit.”

Practica ungerii cu mir sau untdelemn a anumitor persoane este des întâlnită în Vechiul Testament. În acest sens amintim de ungerea lui Saul de

către Samuel (1 Regi 10,1), a lui David de către același Samuel (1 Regi 16,13) și a lui Solomon de către preotul Ţadoc (3 Regi 1,39).

Ungerea cu mir sau untdelemn a persoanelor sau a lucrurilor este semnul sfințirii acestora de către Duhul Sfânt. În textul de mai sus se arată că atât cortul, cât și jertfelnicul și obiectele din cort s-au sfințit. De asemenea, și Aaron a fost sfințit după ce a fost sfințit cu mir. Atât cortul cât și cele ce se aflau în el, cât și Aaron, s-au sfințit datorită harului Duhului Sfânt care s-a revărsat asupra lor prin mir.

Astăzi, în Biserica Ortodoxă, una dintre cele 7 Sfinte Taine este Mirungerea sau ungera cu Sfântul Mir. Sfântul Mir este untdelemn amestecat cu vin natural și cu diferite arome, în număr de 38. Ca și în Legea Veche, Sfântul Mir se întrebuințează pentru sfințirea bisericilor, a antimiselor, etc. Numărul mare al aromatelor care intră în compoziția sa simbolizează mulțimea darurilor Duhului Sfânt.

Mirul întrebuințat de Moise pentru ungera cortului și a lui Aaron conținea același Duh Sfânt pe care îl conține și astăzi Sfântul Mir utilizat în Biserica Ortodoxă.

D. NUMERII

Penultima carte a Pentateuhului se numește „Numerii” și are 36 de capitole. Se numește așa deoarece cuprinde numărătoarea sau recensământul făcut asupra poporului în pustie. Această numire i s-a dat atât de autorii greci, cât și de către cei latini. După cuprins, evreii numesc această carte „Bamidhar”, adică „În pustiu”, deoarece conține istoria peregrinării poporului ales în deșertul Arabiei.

Spre deosebire de cartea „Leviticul” în care textele cu privire la Persoana Duhului Sfânt nu existau aproape deloc, „Numerii” conține un șir de texte în care se face referire la cea de-a treia Persoană a Sfintei Treimi.

Numerii 6, 24-26

„Să te binecuvânteze Domnul și să te păzească! Să caute Domnul asupra ta cu față veselă și să te miluiască! Să-și întoarcă Domnul fața Sa către tine și să-ți dăruiască pace!”

Porunca lui Dumnezeu dată urmașilor lui Aaron, referitoare la binecuvântarea poporului (Numeri 6,24-26), a fost pusă în legătură de către unii exegeți cu binecuvântarea din Noul Testament: „Harul Domnului nostru Iisus Hristos și dragostea lui Dumnezeu și împărtășirea Sfântului Duh să fie cu voi cu toți!” (2 Corinteni 13,13).

Întreita binecuvântare din acest text, precum și asemănarea ei cu cea din Noul Testament sugerează ideea existenței unui Dumnezeu întreit în Persoane.

După numeroasele texte din cartea „Facerii” cu referire la dogma Sfintei Treimi (1,26; 3,22; 11,7), textul de la Numeri 6,24-26 indică încă o dată misterul Sfintei Treimi descoperit parțial în Vechil Testament. Astfel, Duhul Sfânt este prezent în Vechiul Testament alături de Tatăl și de Fiul lui Dumnezeu.

Numeri 11,17 și 25

„Că mă voi pogorî acolo și voi vorbi cu tine și voi lua din duhul care este peste tine și voi pune peste ei... Și S-a pogorât Domnul în nor și a vorbit cu el; și a luat din duhul care era peste el și a pus peste cei șaptezeci de bărbați căpetenii. Îndată însă cum a odihnit duhul peste ei, au început a prooroci, dar apoi au încetat.”

Duhul pe care Dumnezeu îl va lua de la Moise pentru a-l pune și peste cei 70 de bărbați nu este altul decât Duhul Sfânt. Prezența Sa este confirmată de „norul” prin intermediul căruia Dumnezeu S-a pogorât.

Sfinții Părinți vin din nou în sprijinul nostru pentru a ne ajuta să întrezărim prezența Duhului Sfânt la acest eveniment. În „Catehezele” sale Sfântul Chiril al Alexandriei afirmă: „Acest Duh S-a pogorât peste cei 70 de bătrâni de pe vremea lui Moise. Îți spun asta ca să-ți înfățișez acum că Duhul Sfânt știe toate și lucrează cum vrea. Au fost aleși 70 de bătrâni: Și s-a pogorât Domnul în nor și a luat din Duhul care este peste Moise și a pus peste cei 70 de

bătrâni” (Numeri 11,25). N-a fost împărțit Duhul, ci a fost împărțit harul în câte vase erau și după puterea celor care l-au primit. În tabără au fost numai 68 de bătrâni care au profetizat. Eldad și Medad nu erau acolo. Asta s-a făcut spre a se dovedi că n-a fost Moise cel care a împărțit harul, ci Duhul cel care lucrează”.³⁸

Din acest text vedem că Dumnezeu Însuși ia din Duhul Sfânt care este de la El în Moise și dă altora, ca să se arate pe de o parte că Dumnezeu face această înzestrare a altora cu Duhul Sfânt, dar acest Duh nu este altul decât cel din Moise, menținându-se prin aceasta unitatea în cugetare și în lucrarea de conducere a poporului.

Într-o altă lucrare de-a sa intitulată „Glafire”, Sfântul Chiril al Alexandriei mai scoate o dată în evidență că Duhul pe care Dumnezeu l-a luat din Moise pentru a-l pune și peste ceilalți 70 de bărbați nu este altul decât Duhul Sfânt: „Și se spune că Dumnezeu a luat din Duhul ce se afla peste Moise și s-a pus în cei aleși, nu pentru alt motiv, ci ca să credem că prin Unul și Același Duh sfințește Dumnezeu pe sfinții dinainte de noi și pe noi.”³⁹

Un mare scriitor prolific al Bisericii, Origen, ne atrage atenția că prin cuvintele: „Domnul... a luat din duhul care este peste el și a pus peste cei șaptezeci de bărbați căpetenii” (Numeri 11,25) nu trebuie să înțelegem că: „Dumnezeu a luat de la Moise o substanță materială și corporală, a împărțit-o în 70 de părți și așa a dat câte o frântură fiecărui bătrân. Este o împietate a înțelege astfel natura Duhului Sfânt”.⁴⁰

O altă dovadă în plus pentru a întări afirmația că acest Duh luat de la Moise și dat și celorlalți 70 de bărbați este aceea că, cei 70 au început să proorocească. Așa cum știm, proorocii sunt persoanele asupra cărora lucrează Duhul Sfânt. Și în cazul de față, cei 70 au proorocit datorită faptului că Duhul Sfânt lucra prin ei.

³⁸ Sfântul Chiril al Alexandriei, „Cateheze...”, pag. 457-458

³⁹ Idem, „Glafire”, în „Scrieri, partea a II-a...”, pag. 318

⁴⁰ Origen, „Omiliile la Numeri”, în „Scrieri alese, partea I”, traducere de Pr. Prof. Teodor Bodogae, P. S. B., nr. 6, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1981, pag. 146

Mai trebuie remarcat și un alt aspect care reiese din acest text. Duhul Sfânt, chiar și în Vechiul Testament nu se revarsă peste oricine. Origen observă acest lucru și afirmă: „Duhul nu „se odihnește” asupra oricui, după cum citim, ci numai peste sfinți și peste cei fericiți. Duhul lui Dumnezeu se odihnește peste cei care au „o inimă curată” și peste cei care au curățit sufletul lor de păcat”.⁴¹

Numeri 24,2

„Și ridicându-și Valaam ochii săi, a văzut pe Israel așezat după semințiile sale și a venit peste dânsul duhul lui Dumnezeu”.

Valaam a fost un vrăjitor păgân la care a apelet Balac, regele Moabului. Acesta i-a cerut lui Valaam să blesteme pe poporul ales pentru a-i putea birui. Valaam însă, luminat de Duhul Sfânt, în loc să-i blesteme pe fiii lui Israel, i-a binecuvântat de patru ori. „Duhul lui Dumnezeu” care a venit peste el nu este altul decât Duhul Sfânt care s-a revărsat peste mulți drepti ai Vechiului Testament. Proorocia despre „Steaua lui Iacov” (Numeri 24,17) rostită de Valaam este o dovadă în plus că peste acesta s-a revărsat Duhul Sfânt. Dacă nu ar fi fost așa, cum putea un vrăjitor păgân să prevestească venirea lui Mesia din neamul lui Iacov? Dar Duhul Sfânt „Care suflă unde voiește” s-a revărsat și peste acest vrăjitor, căci a dorit să devină instrumentul descoperirii voii divine înaintea regelui moabiților.

E. DEUTERONOMUL

Ultima carte a Pentateuhului lui Moise a fost numită de către autorii greci și latini „Deuteronomul”, iar de literatura rabinică „Mișne Hatora”, adică „Repetarea Legii”. În cele 34 de capitole sunt reamintite binefacerile de la Dumnezeu, o parte primite, o parte încă numai promise, pentru împlinirea Legii. De asemenea este reluată și detaliată Legea pe care Moise a primit-o pe Muntele Sinai.

Deuteronomul conține unele locuri în care se face aluzie la Duhul Sfânt, ca și în celelalte 4 cărți ale Pentateuhului.

⁴¹ Ibidem, pag. 147

Deuteronomul 5,22

„Cuvintele acestea le-a grăit Domnul către toată adunarea voastră, pe munte, din mijlocul focului, al norului, al întunericului și al furtunii, cu glas de tunet și altceva n-a mai grăit și le-a scris pe două lespezi de piatră și mi le-a dat mie „,

După ce Moise a primit prima dată Legea de la Dumnezeu pe Muntele Sinai, s-a pogorât în mijlocul poporului pentru a-i face și lui cunoscută voia lui Dumnezeu. Datorită faptului că Moise a întârziat mult timp pe munte, poporul și-a făcut un vițel de aur căruia a început să i se închine. Coborând din munte și apropiindu-se de tabără Moise a văzut vițelul și, aprinzându-se de mânie a aruncat cele două table, iar acestea s-au spart. Din această cauză, Moise a urcat din nou pe Munte pentru a primi pentru a doua oară Decalogul și celelalte Rânduiești. Și de această dată Duhul Sfânt este prezent pe Muntele Sinai prin intermediul „focului” și al „norului”.

Deuteronomul 9,10

„Și nici pâine n-am mâncat, nici apă n-am băut. Atunci mi-a dat Domnul două table de piatră, scrise cu degetul lui Dumnezeu...”.

Și în acest verset apare expresia „degetul lui Dumnezeu”. Sub această imagine Sfinții Părinți și Scriitorii Bisericești au identificat pe Duhul Sfânt prin care Dumnezeu a dat Legea în două rânduri.

Deuteronomul 10,4

„Iar El a scris pe table, cum fusese scris și pe cele dintâi, cele zece porunci pe care vi le spusese Domnul pe munte din mijlocul focului, în ziua adunării...”.

Din nou apare imaginea focului dumnezeiesc, adică a Duhului Sfânt.

CONCLUZII

Cărțile Pentateuhului conțin numeroase referiri la cea de-a treia Persoană a Sfintei Treimi. În unele texte Duhul Sfânt este prezentat în relație cu Tatăl și cu Fiul (Facerea 1,26; 3,22; 11,7; Numeri 4,26-27), iar în altele este prezentat

separat. Duhul Sfânt ia parte la crearea lumii, se odihnește asupra dreptilor Vechiului Testament (Noe, Avraam, Isaac, Iacov, Iosif, Moise), luminează anumite persoane pentru a profeti (Valaam) și participă la cele mai importante momente ale poporului ales (eliberarea din robia egipteană și conducerea lui prin pustie, darea Legii pe Muntele Sinai, etc.).

CAPITOLUL III

DUHUL SFÂNT ÎN CĂRȚILE PROFETICE

A. PROFETII – VASE ALE DUHULUI SFÂNT

În viața poporului ales profeții au avut un rol deosebit. Profetismul este o instituție religioasă specifică poporului lui Dumnezeu. Această instituție a fost făgăduită încă în Deuteronom 17,15-22. A început a se dezvolta odată cu Samuil și a durat până în timpul lui Neemia (mijlocul sec. V). Profeții „sunt în același timp avocați neînfricați ai conștiinței morale față de forțele întunericului care încearcă să o depersonalizeze”.⁴²

Profeții sau proorocii Vechiului Testament sunt purtătorii privilegiați ai Duhului. Ei primesc prin Duhul Sfânt capacitatea deosebită de percepere a prezenței lui Dumnezeu și a voci Lui. Prin Duhul Sfânt profeții primesc de la Dumnezeu și comunicarea unor intenții de viitor cu privire la poporul Israel și cu privire la mântuire. Tot prin Duhul Sfânt ei stau într-o relație vie cu Dumnezeu, în slujba poporului ales.

Cuvântul „profet” derivă de la „profane”. Pentru mulți dintre Sfinții Părinți și Scriitorii bisericești (Sfântul Ioan Gură de Aur, Sfântul Vasile cel Mare, Sfântul Grigorie cel Mare, Sfântul Irineu de Lugdunum, Sfântul Ambrozie al Mediolanului, etc.), cuvântul „profet” înseamnă prezicător al viitorului, cel ce spune mai înainte viitorul. Pentru scriitorii greci și profani, cuvântul „profet” înseamnă: „înțelept, tălmaci, a vorbi pentru altul, în locul altuia, a fi interpret al cuvintelor altuia”.⁴³

Însuși sensul pe care Sfinții Părinți și Scriitorii Bisericești îl dau cuvântului „profet” evidențiază că profeții sunt insuflați de Duhul Sfânt. Dacă nu ar fi fost inspirați de Duhul Sfânt nu ar fi putut prezice evenimente viitoare,

⁴² Protos Lector Dr. Justinian Cârstoiu, „Profeți mesianici”, Editura „Bucura Mond”, București, 1999, pag. 1

⁴³ Ibidem

care într-adevăr s-au împlinit. Dacă proorocii mincinoși sau pseudo-proorocii (proorocii falși) aveau în ei o falsă suflare sau o pretinsă inspirație a Duhului Sfânt, proorocii adevărați sunt într-adevăr insuflați de cea de-a treia Persoană a Sfintei Treimi. Ei sunt inspirați de Duhul Sfânt prin voia lui Dumnezeu Tatăl care dorește ca poporul Său să-i cunoască voia și să aspire în continuare după acel Mesia prezis încă de la căderea în păcat.

În limba ebraică „profet” provine de la cuvântul „nabi, nebiim”. Interpretarea autentică a cuvântului „nabi” o întâlnim în Ieșirea 7,1 și 4,16. La Ieșirea 4,16 se spune: „Și el va vorbi în locul tău către popor și el va fi în loc de gura ta.” Din cele 2 locuri menționate în cartea Ieșirii, reiese că „nabi” înseamnă „a vorbi în locul cuiva”.

Însuși rolul pe care poporul lui Israel l-a avut în istoria mântuirii neamului omenesc prevedea prezența unor persoane insuflate de Duhul Sfânt. Era firesc datorită urmărilor păcatului strămoșesc ca omul să se depărteze de Creatorul său. Astfel, poporul ales s-a depărtat în dese rânduri de la calea pe care trebuia să o urmeze și de la menirea pe care Dumnezeu i-a încredințat-o. În fața acestei realități Dumnezeu Tatăl L-a trimis pe Duhul Sfânt pentru a-i insufla pe profeți ca aceștia să indice poporului ales drumul pe care îl are de urmat ori de câte ori se va abate. Ei au fost acele trâmbițe ale Duhului Sfânt care au sunat de câte ori poporul se abătea de la Legea lui Iahve. Profeții poporului ales, spre deosebire de falșii profeți, „au reprezentat elita spirituală a acestui neam, deoarece, fiind inspirați de Duhul Sfânt, au menținut continuu conștiința existenței unei relații personale între Israel și Dumnezeul său și au trezit sentimentul responsabilității, corolar al acestei chemări”⁴⁴.

Numeroși Sfinți Părinți și Scriitori Bisericești văd în profeți acele „organe ale Duhului Sfânt”, iar în profeție unul din cele 7 daruri ale Duhului Sfânt. În „Epistola lui Barnava” profeții sunt numiți „vase ale Duhului Sfânt”⁴⁵, iar

⁴⁴ Natalia Manolescu Dinu, „Iisus Hristos Mântuitorul”, Editura Bizantină, București, 2004, pag. 17

⁴⁵ „Epistola lui Barnaba”, în „Scrierile părinților apostolici”, traducere, note și indici de Pr. D. Fecioru, P. S. B., nr. 1, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1979, pag. 128

Sfântul Vasile cel Mare spune despre profeție că este „una dintre harismele pe care le distribuie Duhul”.⁴⁶

În puterea Duhului Sfânt proorocii trăiesc o adevărată răspundere înaintea lui Iahve față de poporul lui Israel. De aceea Dumnezeu le dă răspuns când vor să cunoască voia lui Sa cu privire la popor.

Prin intermediul profeților Vechiului Testament: „Duhul Sfânt și-a găsit acum centrul său de acțiune și de iradiere în ființa umană, în spiritul uman. Acum iese pe primul plan rolul Lui cel mai propriu, care este cel de sfințire a ființelor umane”.⁴⁷

B. PROFETII MARI

Canonul Vechiului Testament menționează în rândul celor 39 de cărți și pe cele 16 ale profeților. Patru dintre ele au fost scrise de profeții mari, iar restul de cei mici. Numele de „profet mare” nu provine de la faptul că asupra acestora Duhul Sfânt s-a revărsat într-o cantitate mai mare față de ceilalți sau pentru că i-a inspirat pe aceștia o perioadă mai îndelungată de timp, ci datorită faptului că scrierile lor sunt mai voluminoase decât ale celorlalți 12. Cei patru profeți mari sunt: Isaia, Ieremia, Iezechiel și Daniel.

1. PROFETUL ISAIA

Primul dintre profeții mari este Isaia. Numele său provine de la cuvântul „Ieșaiahu”, care înseamnă „mântuirea lui Iahve”. Cartea profetului supranumit „Evanghelistul Vechiului Testament” are 66 de capitole și este cea care numără cele mai multe capitole dintre cărțile canonice ale Sfintei Scripturi.

Deși Isaia profetește multe lucruri despre persoana și lucrarea Fiului lui Dumnezeu, în cartea sa se fac referiri și la Persoana Duhului Sfânt.

Isaia are conștiința că este trimis să vorbească de către Duhul lui Dumnezeu (Isaia 48,16). Acest Duh, care nu este altul decât Duhul Sfânt face

⁴⁶ Sfântul Vasile cel Mare, „Despre Duhul Sfânt” în „Scrieri, partea a III-a”, traducere și note de Pr. Prof. Constantin Cornițescu și Pr. Prof. Dr. Teodor Bodagae, P. S. B., nr. 12, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1988, pag. 54

⁴⁷ Pr. Prof. Dumitru Stăniloae, „Sfântul Duh în revelație și în Biserică”, în „Ortodoxia”, nr. 2, 1974, pag. 232

din gura lui „sabie ascuțită” (Isaia 49,2). Din toate cuvintele sale cuprinse în cele 66 de capitole, dar mai ales din profețiile mesianice pe care gura sa le-a rostit, iriază Duhul Sfânt.

Isaia 1,1

„Vedenia lui Isaia, fiul lui Amos, pe care a văzut-o despre Iuda și Ierusalim...”.

Așa cum știm, vedenia și proorocia se datorează lucrării Duhului Sfânt asupra unor persoane alese. Isaia este una dintre acestea, iar vedenia pe care a avut-o despre Iuda și Ierusalim s-a datorat acțiunii Duhului Sfânt asupra sa.

Isaia 6,3

„Și strigau unul către altul, zicând: „Sfânt, Sfânt, Sfânt este Domnul Savaot, plin este tot pământul de slava Lui!”

În acest verset proorocul Isaia face referință la existența Sfintei Treimi în Vechiul Testament. În acest verset al cărții, unii Sfinți Părinți văd urme ale dogmei Sfintei Treimi datorită întreitii repetări a cuvântului „sfânt”. În lucrarea sa intitulată „Despre Duhul Sfânt”, Sfântul Vasile cel Mare, interpretând acest verset spune: «Cum ar putea zice serafimii: „Sfânt, Sfânt, Sfânt...” dacă n-ar fi fost învățați de Duhul de câte ori se cade să rostească această doxologie? Prin urmare, fie că toți îngerii Îl laudă pe Dumnezeu, fie că Îl laudă toate puterile Lui, fac acest lucru cu concursul Duhului.»⁴⁸

Cuvintele „Sfânt, Sfânt, Sfânt...” sunt un imn de laudă pe care Serafimii l-au închinat Persoanelor Sfintei Treimi. Întreitul „Sfânt, Sfânt, Sfânt...” indică un Dumnezeu întreit în persoane, iar „Domnul Savaot” desemnează unitatea ființială a Acestui Dumnezeu. Prin aceste cuvinte proorocul Isaia a arătat că Sfânt este Dumnezeu Tatăl, Sfânt este Dumnezeu Fiul și Sfânt este Dumnezeu Duhul Sfânt.

În timpul acestei cântări serafimice, profetul Isaia a văzut pe Tatăl stând pe tron înalt, a văzut slava Fiului lui Dumnezeu și a auzit pe Duhul Sfânt, și

⁴⁸ Sfântul Vasile cel Mare, op. cit., pag. 54

astfel a făcut o legătură firească între întreitul „Sfânt, Sfânt, Sfânt...” și persoanele Sfintei Treimi, în jurul Căroră zburau serafimii și pe Care le-a contemplat cât i-a fost permis să le contemple.

O interpretare cu totul originală cu privire la textul de la Isaia 6,3, ne oferă marele scriitor bisericesc Origen, în lucrarea „Despre principii”. El afirmă că serafimii acopereau cu două aripi fața lui Dumnezeu și nu a lor, picioarele Domnului și nu ale lor, iar cu celelalte două zburau. Numărul serafimilor ne indică două persoane, căci textul spune că serafimii „strigau unul către altul” (Isaia 6,3) și nu unii către alții. Din această expresie, spune Origen, trebuie să deducem doar două persoane. Aceste două persoane care erau în preajma tronului și care strigau „Sfânt, Sfânt, Sfânt...” nu pot fi altele decât Cuvântul lui Dumnezeu și Duhul lui Dumnezeu sau Duhul Sfânt, căci numai Fiul lui Dumnezeu poate locui în sfințenia Tatălui, și numai Duhul Sfânt poate înțelege sfințenia lui Dumnezeu: «Cei doi serafimi pe care Isaia îi descrie având 6 aripi, care strigă unul către altul: „Sfânt, Sfânt, Sfânt” ar fi Fiul cel Unul-Năcut și Duhul Sfânt.»⁴⁹

Serafimii au repetat de 3 ori cuvântul „Sfânt” pentru a reda numărul perfect al persoanelor Sfintei Treimi: Tatăl, Fiul și Duhul Sfânt.

Isaia 11,2

„Și se va odihni peste El Duhul lui Dumnezeu, duhul înțelepciunii și al înțelegerii, duhul sfatului și al tăriei, duhul cunoștinței și al buneicredințe”.

În acest verset este prezentată relația dintre Duhul Sfânt și Cuvântul lui Dumnezeu. Proorocul anticipează momentul botezului Fiului lui Dumnezeu în râul Iordanului, când Duhul Sfânt avea să se pogoare peste El în forma unui porumbel (Matei 3,16). Dacă Duhul Sfânt este cel care avea „să se odihnească” la botez peste Mântuitorul Hristos pentru a boteza în timpul vieții Sale pământești cu Duh Sfânt (Ioan 1,33), după înălțarea la cer a Domnului, Duhul Sfânt va fi trimis de Acesta pentru a-i învăța pe apostoli toate (Ioan 14,26). Isaia

⁴⁹ Origen, „Despre principii...”, pag. 72-73

arată că odată cu odihna Duhului Sfânt peste Fiul lui Dumnezeu, Acesta se va umple și de numeroase daruri , printre care și cel al înțelepciunii. Acest dar al Duhului Sfânt avea să-l pună în evidență încă de când era copil: „Iar Copilul creștea și Se întărea cu duhul, umplându-Se de înțelepciune, și harul lui Dumnezeu era asupra Lui” (Luca 2,40).

Iată așadar că Duhul Sfânt purcede din veci, din Tatăl și „se odihnește” peste Fiul, iar Fiul se naște din Tatăl „mai înainte de toți vecii” și Îl primește pe Duhul Sfânt.

Referitor la darurile pe care profetul le enumeră în acest verset, Sfântul Chiril al Alexandriei spune: „Prin aceste cuvinte Isaia arată că este un singur Duh neîmpărțit, dar lucrările lui sunt felurite”.⁵⁰

Isaia 32,15

„Până când se va turna din Duhul cel de sus și pustiul va fi o grădină cu pomi și grădina socotită ca o pădure”.

„Duhul cel de Sus” nu este altul decât Duhul Sfânt care se revarsă în sufletele noastre pentru a ne îndumnezei. În versetele anterioare prorocul Isaia precizează că pe pământ vor crește spini și ciulini și că totul se va năruie. Toate acestea vor dura până când „Duhul cel de Sus” se va revărsa pe pământ, iar acțiunea Lui va fi una binefăcătoare. Pământul neroditor pe care crește spinii și ciulinii este sufletul care nu este inundat de Duhul Sfânt. El este cel care face ca florile virtuților să crească datorită izvorului de viață al harului Duhului Sfânt.

Isaia 42,1

„Iată Sluga Mea pe Care o sprijin, Alesul Meu, întru care binevoiește sufletul Meu. Pus-am peste El Duhul Meu și El va propovădui popoarelor legea Mea.”

Și acest verset este unul care face aluzie la Sfânta Treime.

Cel care vorbește despre „Sluga Mea” și despre „Duhul Meu” este Dumnezeu Tatăl, care avea să-L trimită în lume pe „Alesul Său” pentru a ne

⁵⁰ Sfântul Chiril al Alexandriei, „Cateheze...”, pag. 461

mântui. „Sluga” sau Ebed-Iahve este Fiul lui Dumnezeu care se supune voinței Tatălui și primește să se jertfească pentru mântuirea neamului omenesc, iar „Duhul Meu” pe care Dumnezeu Tatăl îl va pune peste „Alesul” Său este Duhul Sfânt. El Îl va lumina pe Dumnezeu Cuvântul pentru a răspândi popoarelor legea care le va asigura mântuirea.

Isaia 44,3

„Vărsa-voi din Duhul Meu peste odrasla ta și binecuvântarea Mea peste mlădițele tale”.

Unii au văzut în acest verset o prefigurare a ceea ce avea să se întâmple în ziua Cincizecimii, așa cum au văzut și în profeția de la Ioil 3,1. „Duhul Meu” care se va revărsa peste „odraslă” este Duhul Sfânt care sfințește „pe toți și pe toate”. În sens restrâns „odrasla” este poporul ales asupra căruia Duhul Sfânt a vegheat într-un mod ascuns, iar în sens larg este întreaga omenire peste care Duhul Sfânt s-a revărsat în mod deplin în ziua Cincizecimii.

Isaia 45,12

„Eu am făcut pământul și omul de pe el Eu l-am zidit. Eu cu mâinile am întins cerurile și la toată oștirea lor Eu îi dau poruncă.”

Și în acest text este o umbră a învățaturii despre Sfânta Treime. La prima vedere este vorba doar de Dumnezeu Tatăl, care a creat lumea și pe om din iubire, dar Sfinții Părinți întrezăresc o icoană a Sfintei Treimi care a participat la crearea lumii văzute și nevăzute. „Mâinile” cu care Dumnezeu a întins „cerurile și toată oștirea lor” sunt celelalte două persoane ale Sfintei Treimi: Dumnezeu Cuvântul și Duhul Sfânt. Sfântul Irineu în lucrarea „Împotriva ereziilor” numește pe Fiul și pe Duhul Sfânt: „cele două mâini ale lui Dumnezeu”. Astfel, prin Fiul și prin Duhul Sfânt, Tatăl a creat lumea și pe om. Profetul arată astfel că lucrarea Treimii este una, dar în Tatăl lumea își are originea, prin Dumnezeu Cuvântul își are înfăptuirea, iar prin Duhul Sfânt își are împlinirea.

Tot despre „mâinile” lui Dumnezeu menționate de profet , cu ajutorul cărora a adus la existență lumea și pe om ne vorbește și psalmistul David:

„Mâinile Tale m-au făcut și m-au zidit, înțelepțește-mă și mă voi învăța poruncile Tale” (Psalmul 118,73).

„Mâinile” sunt simbolul Fiului și al Duhului prin care Dumnezeu Tatăl creează din iubire pentru ca omul și întreaga creație să se împărtășească din cupa iubirii divine.

Isaia 48,16

„De la început Eu n-am grăit întru ascuns, de când se întâmplă aceste lucruri Eu sunt de față. Și acum, Domnul Dumnezeu mă trimite cu Duhul Său!”

Fiind luminat de Duhul Sfânt, profetul Isaia Îl vede pe Hristos adresându-se parcă celor din vremea Sa astfel: «La început nu eram ascuns de voi, ci vă grăiam în mod clar prin faptele Mele. După ce voi M-ați răstignit, am început să vorbesc în ascuns prin Duhul Sfânt care s-a revărsat peste ucenicii Mei pentru a-i lumina să vă învețe și pe voi „Calea, Adevărul și Viața”» (Ioan 6,33). De asemenea, Dumnezeu Tatăl a trimis pe Duhul Său și pe Fiul Său să le arate oamenilor calea pe care trebuie să o urmeze.

Isaia 61,1

„Duhul Domnului este peste Mine, că Domnul M-a uns binevestesc săracilor, M-a trimis să vindec pe cei cu inima zdrobită, să propovăduiesc celor robiți slobozire și celor prinși în război libertate”.

Și această profeție pune în lumină realitatea persoanelor Sfintei Treimi. Aceste cuvinte ale lui Isaia vestesc mântuirea care avea să se realizeze prin Mesia, dar alături de Cuvântul lui Dumnezeu sunt încadrate și celelalte două persoane ale sfintei Treimi: „Duhul Domnului” este Duhul Sfânt care se va revărsa peste El, iar „Domnul care m-a uns” este Dumnezeu Tatăl care L-a trimis în lume să o elibereze din robia păcatului. Astfel, la opera de mântuire a Fiului participă și Dumnezeu Tatăl și Duhul Sfânt, dar în mod tainic. Cuvintele proorocului de la Isaia 61,1 ne redau o icoană a teofaniei de la botezul Domnului în Iordan. Isaia vedea luminat de Duhul Sfânt încă de atunci prezența Sfintei Treimi la botezul Mântuitorului.

Prin această profeție Isaia L-a arătat pe Hristos ca fiind Cel ce a primit ungerea Duhului Sfânt. Ungerea Lui este însă „una neobișnuită și imaterială, căci El a primit-o de la Duhul Sfânt cel ce este prin excelență ungerea regală și demnitatea Fiului lui Dumnezeu”.⁵¹

Isaia 63, 10-11

„Dar ei s-au răzvrătit și au amărât Duhul Lui cel sfânt... Unde este cel ce a pus în mijlocul ei Duhul Său cel sfânt?”

În urma căderii în păcat, omul i-a întors spatele lui Dumnezeu din ce în ce mai mult, astfel încât a ajuns să se închine creaturii în locul Creatorului. Din această cauză Dumnezeu și-a ales un popor, „poporul lui Israel” pe care avea să-L păstorească El însuși prin Duhul Sfânt. În paginile Vechiului Testament ni se va descoperi că „Istoria lui Israel s-a desfășurat la umbra Sfântului Duh, ea fiind rezultanta conlucrării dintre chemarea divină și răspunsul dat acesteia de către ecleertatea umană.”⁵² Pentru că Dumnezeu Tatăl își iubește poporul ales, a trimis în mijlocul acestuia pe Duhul Său cel Sfânt. Acest Duh avea să-l conducă timp de 40 de ani prin pustie, iar în cele din urmă, să-l aducă în pământul făgăduinței. Textul de mai sus arată deoființimea Tatălui cu Duhul Sfânt și Treimea Persoanelor. Dacă Duhul prin care Dumnezeu Tatăl conducea poporul ar fi fost creatură, Dumnezeu nu ar fi Treime. Pentru că Duhul este numit „dreapta lui Dumnezeu” și „brațul slavei sale” (Isaia 63,12) reiese că cea de-a treia persoană a Sfintei Treimi este de o ființă cu Tatăl.

Dacă cel supranumit „Evanghelistul Vechiului Testament” nu ar fi fost inspirat de Duhul Sfânt, atunci nu ar fi profețit despre regatul păcii (Isaia 2, 1-5); Vlăstarul Domnului (4, 2-6); nașterea lui Emanuel din Fecioară (Isaia 7,14); toiagul din rădăcina lui sesei (cap. 11); divinitatea lui Mesia (25, 9); Înaintemergătorul Domnului (40,3); „Robul Domnului” (cap. 42, 49 și 53); strălucirea noului Ierusalim (cap. 54); așteptarea lui Mesia (cap. 62), etc. Toate aceste profeții referitoare la Mesia și la timpurile mesianice nu puteau fi rostite

⁵¹ Magistrand Mircea Basarab, art. cit., pag. 566

⁵² Natalia Manoiilescu Dinu, op. cit., pag. 13

de proorocul Isaia decât prin lucrarea Duhului Sfânt asupra Sa. Această lucrare avea să fie confirmată de faptul că toate profețiile lui Isaia s-au împlinit până la ultimul cuvânt în persoana Mântuitorului Hristos.

2. PROFETUL IEREMIA

Cel de-al doilea profet din șirul celor mari este Ieremia. Numele său (Ieremiahu) derivă de la verbul „rama” care înseamnă „a arunca” sau „a izgoni”. Cartea sa este mai mică decât cea a lui Isaia cu 14 capitole. Spre deosebire de cartea lui Isaia, în cele 52 de capitole Ieremia face referire la Duhul Sfânt în câteva locuri.

Ieremia 1,4

„Fost-a cuvântul Domnului către mine și mi-a zis...”

Încă de la începutul cărții sale Ieremia arată că a fost chemat la misiunea profetică de Dumnezeu, prin Duhul Sfânt. Dumnezeu s-a adresat profetului prin Duhul Sfânt și tot prin Duhul Sfânt i-a descoperit profețiile despre Mesia cel mult așteptat încă de la căderea în păcat. Prin versetul de mai sus avem garanția că toate cuvintele proorocului Ieremia i-au fost puse pe buze de către Duhul Sfânt, dar în mod special profețiile despre Mântuitorul lumii și Noul Legământ pe care Dumnezeu îl va încheia cu întreaga omenire prin Fiul Său, în Duhul Sfânt.

Ieremia 31,31-33

„Iată vin zile, zice Domnul, când voi încheia cu casa lui Israel și cu casa lui Iuda legământ nou... Voi pune legea Mea înăuntrul lor și pe inimile lor voi scrie și le voi fi Dumnezeu, iar ei însuși îmi vor fi popor.”

Până la venirea în lume a Mântuitorului, care a avut loc la „plinirea vremii” (Galateni 4,4), Dumnezeu a încheiat Legământul Său ca un singur popor: poporul lui Israel. Acest Legământ a fost încheiat între Dumnezeu și poporul ales, prin Moise, pe Muntele Sinai. Totodată Dumnezeu a scris acest Legământ cu „degetul Său” pe două talere de piatră (Ieșirea 31, 18). Acest

Legământ a avut o importanță relativă, căci a fost încheiat între Dumnezeu și un singur popor și avea valoarea până la venirea în lume a Fiului Său. Prin Fiul Său Dumnezeu avea să încheie un Nou Legământ care va fi scris pe „inimile lor”. Noul Legământ este superior celui vechi pentru că a fost încheiat între Dumnezeu și toate popoarele, prin Mesia, Cel prezis de prooroci. Dumnezeu pregătește un „Legământ Nou” pentru poporul Său, scris mai degrabă în inimă decât pe tablele de piatră. Și la încheierea primului legământ și la încheierea Noului Legământ Duhul Sfânt este prezent. Dacă atunci „degetul lui Dumnezeu” – Duhul Sfânt a scris pe tablele de piatră, acum Duhul Sfânt va scrie pe tablele inimii prin harul Său sfinților care se revarsă în sufletele noastre.

Ca și Isaia, proorocul Ieremia a rostit numeroase profeții, unele dintre ele referindu-se la Mântuitorul lumii.

Fără luminarea Duhului Sfânt Ieremia nu ar fi profețit despre Vlăstarul lui David care aduce mântuirea (23, 1-8), despre Noul Legământ pe care Dumnezeu îl va încheia cu toate neamurile (31, 31-33), etc.

3. PROFETUL IEZECHIEL

Al III-lea mare profet de pe lista celor patru este Iezechiel. Numele său provine din limba ebraică (Iehzekel) și în traducere înseamnă „Dumnezeu întărește” sau „Dumnezeu este tare.” Cartea Sa are 48 de capitole, iar în conținutul ei întâlnim și câteva texte care ne descoperă într-o măsură mai mică sau mai mare persoana Duhului Sfânt.

Iezechiel 1,3

„A fost cuvântul Domnului către mine, preotul Iezechiel...”

Ca și proorocul Ieremia, Iezechiel arată încă de la început că a fost chemat la misiunea profetică prin Duhul Sfânt. Duhul Sfânt este organul prin care Dumnezeu lucrează în oameni, așa cum a lucrat în Iezechiel, Isaia și toți proorocii.

Iezechiel 3,12-14

„Atunci m-a ridicat Duhul și am auzit la spatele meu un glas mare... Și Duhul m-a luat și m-a dus.”

Duhul Sfânt produce diferite efecte în sufletele oamenilor în care s-a revărsat. Uneori produce efecte extraordinare în sufletele unor persoane. În special le dă profeție. Prin acest dar pe care îl comunică, face dintr-o persoană alt om datorită lucrării sale lăuntrice. Uneori darul proorociei produce și efecte extraordinare asupra unor persoane datorită lucrării Duhului Sfânt. Un astfel de efect sau de putere manifestată exterior, produce asupra lui Iezechiel (3,12-14; 3,24; 8,3; 43,5). În toate aceste locuri se arată limpede cum Duhul Sfânt face în sufletul perceptibil glasul lui Dumnezeu. În general proorocul Iezechiel simte puterea Duhului Sfânt asupra sa ca mâna lui Dumnezeu care îl duce dintr-un loc într-altul.

Iezechiel 11, 24

„Atunci iar m-a luat Duhul și m-a dus în Caldeea la cei robiți, cuprins de vedeniile ce le aveam prin Duhul lui Dumnezeu.”

Iezechiel ne arată în acest verset că nu numai proorociile sunt de la Duhul Sfânt, ci și vedeniile. Așadar vedeniile pe care proorocul Iezechiel le-a avut sunt rodul Duhului Sfânt. Dacă ne vom gândi doar la vedeniile lui Iezechiel referitoare la câmpul de oase uscate (37, 1-10) și la cea în care apare un templu, ne putem da seama de faptul că vedeniile pe care Iezechiel și ceilalți profeți le-au avut se datorează Duhului Sfânt.

Iezechiel 36,27

„Pune-voi înăuntrul vostru Duhul Meu și voi face ca să umblați după legile mele și să păziți și să urmați rânduielile mele.”

Într-o oarecare măsură acest text se aseamănă cu Ieremia 31,31. „Duhul Meu” este Duhul Sfânt pe care Dumnezeu îl revarsă în sufletele și inimile noastre. Doar dacă Duhul Sfânt va lucra în sufletele noastre vom fi înclinați să păzim Legea lui Dumnezeu. Duhul Sfânt este cel care sensibilizează sufletul

nostru și-l îndeamnă duios să umble după „legea” lui Dumnezeu. Tocmai din această cauză Dumnezeu va sădi „înăuntrul nostru” Duhul Său.

Lucrarea sfințitoare a Duhului Sfânt pentru transformarea morală la nivelul inimi este completată într-un mod sublim de imaginea învierii câmpului cu oase uscate.

Iezechiel 37, 1-10

În acest text Iezechiel ne dezvăluie viziunea câmpului cu oasele uscate care au înviat. Încă de la început, profetul ne atrage atenția că această viziune este rodul Duhului Sfânt, căci „M-a dus Domnul cu Duhul”. Pentru mulți, viziunea câmpului cu oase este una înfricoșătoare dar „Duhul lui Dumnezeu a dezvăluit profetului Iezechiel cea mai tainică imagine eshatologică privitoare la restaurarea omului înainte de înviere și de învierea de obște... Indisolubilitatea legăturii trupului și sufletului în cadrul persoanei nu se menține decât prin Duhul lui Dumnezeu, așa încât viața persoanei, faptul de a fi viu, nu se poate concepe decât ca efect al lucrării Duhului”.⁵³

Duhul Sfânt vine ca „un vuiet” (cap. 37,7), așa cum avea să-și facă prezența și în ziua Cincizecimii (Faptele Apostolilor 2,2). El intră în oase, iar acestea încep să prindă viață deoarece El este „Dătătorul de viață”.

Prin vedenia proorocului Iezechiel puterea Duhului Sfânt ni se dezvăluie ca fiind aducătoare de viață. Totodată în această vedenie putem vedea cum Dumnezeu ridică rămășițele uscate pentru a reface poporul ales prin umplerea cu ruah, suflarea divină ce dă naștere unei noi existențe, eshatologice. Aceasta este o nouă creație însuflețită de Duhul Domnului viu și dătător de viață.

Deci, în Vechiul Testament avem o primă reprezentare profetică și tipică a restaurării omului și a firii ce intră în componența făpturii umane, prin Duhul lui Dumnezeu.

Iezechiel 47,1-12

⁵³ Pr. Conf. Dr. Alexandru Stan, “Dumnezeu Duhul Sfânt – înnoitorul a toată făptura, din perspectiva actuală a ortodoxiei”, în rev. “ortodoxia”, nr.2, 1990, pag. 182-183.

O altă viziune pe care Iezechiel a avut-o sub acțiunea Duhului Sfânt a fost cea a templului. Din pragul templului el a văzut țâșnind un izvor care curgea pe povârnișul unui munte. Izvorul se face râu, iar râul va străbate un pustiu și se va revărsa în Marea Moartă, căreia îi va schimba apa din amară în dulce, astfel încât marea se va umple de pește, în vreme ce pe țărmurile ei vor crește arbori cu multe fructe.

Aceasta este o imagine deosebită care evidențiază lucrarea rodnică a Sfântului Duh pe care o săvârșește în sufletele noastre. Pe unde se revarsă Duhului Sfânt toate se umplu de viață, așa cum pustia udată de apă înflorește ca trandafirul și se acoperă de verdeață.

Iezechiel compară pe Duhul Sfânt cu apa. Așa cum apa face ca pământul să se îmbrace cu verdeață, tot astfel și Duhul Sfânt face ca sufletul nostru să rodească pentru Dumnezeu. În această viziune proorocul arată că viața noastră fără Duhul Sfânt este asemenea unui pustiu lipsit de verdeață. Așa cum florile dintr-o grădină încep să se ofilească dacă sunt lipsite de apă, tot astfel și florile virtuților din grădina sufletelor noastre se ofilesc fără harul Duhului Sfânt.

Așa cum Sfântul Duh i-a luminat pe Isaia și pe Ieremia pentru a profeti despre Mesia și mântuirea pe care avea să o realizeze, tot astfel l-a luminat și pe cel de-al III-lea mare prooroc al Vechiului Testament. Fără lucrarea Duhului Sfânt asupra sa, Iezechiel nu ar fi profetit despre Vlăstarul cel fraged. (cap. 17, 22-24); despre cel căruia I se cuvine domnia (21, 27); Păstorul cel Bun (34, 22-25); Noul Legământul (37, 26-27); pururea fecioria Maicii Domnului (41, 1-3); etc.

4. PROOROCUL DANIEL

Ultimul profet dintre cei mari este Daniel. Numele său vine din limba ebraică și înseamnă „Dumnezeu este judecătorul meu sau „judecătorul lui Dumnezeu”. Cartea sa are cele mai puține capitole din categoria cărților

profeților mari (12 capitole). Acesta este și motivul pentru care a fost așezată ultima. Cu toate acestea, în cele 12 capitole găsim câteva texte cu referire la Duhul Sfânt.

Daniel 1,17

„Și acestor patru tineri le-a dat Dumnezeu știință și pricepere... precum și înțelepciune, încât Daniel putea să tâlcuiască vedeniile și visele.”

Duhul Sfânt s-a revărsat peste Daniel și peste ceilalți trei tineri datorită vieții lor curate, căci i-a umplut pe aceștia de înțelepciune, una din cele 7 daruri ale Duhului Sfânt (Isaia 11,1). Prin Duhul Sfânt Daniel avea să tâlcuiască vedeniile și visele regelui și nu numai. În lucrarea intitulată „Despre Duhul Sfânt” Sfântul Vasile cel Mare spune că: „Descoperirea tainelor revine îndeosebi Duhului, așa cum zice Scriptura: „Dumnezeu ne-a descoperit nouă prin Duhul” (1 Corinteni 2,10). Într-adevăr anumite vise și vedenii sunt taine pe care doar Duhul Sfânt le descoperă celor cu sufletul curat asemenea lui Daniel.

Daniel 2,28

„Dar este un Dumnezeu în ceruri care descoperă tainele și care a făcut cunoscut regelui Nabucodonosor ce se va întâmpla...”

Nabucodonosor, regele Babilonului a avut un vis care l-a tulburat. Din această cauză a apelat la servitorii săi pentru a-i face cunoscut visul și semnificația visului său. Niciunul nu a reușit să-i facă regelui cunoscut visul și înțelesul acestuia. În cele din urmă Daniel se înfățiează înaintea sa și-i cere răgaz pentru a-i putea descoperi visul și tâlcul acestuia, căci Dumnezeu este cel care descoperă visele și alte taine prin Duhul Sfânt. Tocmai datorită Duhului Sfânt Daniel a reușit să-i spună lui Nabucodonosor care este tâlcul visului pe care acesta l-a avut.

Trebuie menționat și faptul că Daniel nu a tâlcuit doar visul lui Nabucodonosor, ci i-a descoperit și visul pe care acesta nu și-l mai aducea aminte deoarece „duhul” i-a fost tulburat (Daniel 4,3). Prin aceasta se evidențiază și mai mult lucrarea Duhului Sfânt în proorocul Daniel, așa cum

afirmă Sfântul Chiril al Alexandriei: „Știa și Nabucodonosor că în Daniel este Duhul Sfânt. Daniel i-a tălmăcit vedenia pe care cel ce a văzut-o nu și-o mai aducea aminte (Daniel 2,3-47). Vezi puterea Duhului Sfânt? Ceea ce nu-și mai aduce aminte cei care au văzut-o, aceea o cunosc și o tâlcuiesc cei care n-au văzut-o.”⁵⁶

În urma tâlcuirii viselor de către Daniel și datorită viziunilor pe care acesta le-a avut (cele 4 fiare, berbecul și țapul, etc.), mulți au început să conștientizeze că în acesta sălășluiește Duhul lui Dumnezeu. În acest sens Nabucodonosor afirmă:” Tu, cel în care știu că locuiește Duhul lui Dumnezeu...” (4,6); iar regina, la rândul ei îi spune regelui: „În regatul tău se află un om care are în el Duhul lui Dumnezeu celui Sfânt” (5,11).

Că Duhul Sfânt a fost în Daniel mai reiese și din proorociile despre Fiul Omului (7,9-14); cele 70 de săptămâni de ani (cap. 9), etc.

PROFEȚII MICI

Nu doar profeții mari au fost inspirați de Duhul Sfânt, ci și profeții mici care sunt în umăr de 12: Osea, Amos, Miheia, Ioil, Avdie, Iona, Naum, Avacum, Sofonie, Agheu, Zaharia, Maleahi. Cărțile acestora sunt mult mai mici decât cele ale profeților mari, de aceea referirile la persoana Duhului Sfânt sunt mai reduse ca număr și întâlnite doar la câțiva profeți.

Osea 12,11

„Eu am vorbit către prooroci și le-am înmulțit vedeniile...”

În Vechiul Testament Dumnezeu s-a adresat poporului Său prin diferite persoane alese. Prin intermediul acestora Dumnezeu le-a descoperit voia Sa cea Sfântă și le-a sădit în suflete nădejdea în Mesia. Printre persoanele alese prin intermediul cărora Dumnezeu a vorbit se numără și profeții. Dumnezeu a vorbit către prooroci prin intermediul Duhului Sfânt. El este cel care transmitea

⁵⁶ Sf. Chiril al Alexandriei, “Catheze...”, pag. 463

acestora mesajul lui Dumnezeu, luminându-i prin harul dumnezeiesc. Prin Duhul Sfânt proorocii au profetizat și au avut numeroase vedenii.

Amos 3,7

„Domnul nu face nimic fără să fi decoperit taina Sa proorocilor, slujitorii Lui!”

Omul este o ființă mărginită în toată complexitatea sa, dar mai ales în cunoaștere. El este înconjurat de numeroase taine pe care mintea Sa nu le poate percepe. Dumnezeu descoperă anumite taine necesare omului pentru mântuirea prin diferite persoane. Prin Duhul Sfânt Dumnezeu a descoperit proorocilor anumite taine despre Mântuitorul pe care omenirea Îl aștepta încă de la căderea în păcat. Dumnezeu a descoperit proorocilor anumite taine prin Duhul Sfânt deoarece aceștia sunt „slujitorii Lui”.

Miheia 3,8

„Iar eu mulțumită Duhului lui Dumnezeu sunt plin de putere, de dreptate și de tărie, ca să vădesc fărădelegea lui Iacov și păcatul lui Israel.”

Profetul conștientizează prezența Duhului Sfânt în el pentru că „puterea, dreptatea și tăria” sunt roadele lucrării Duhului în persoana sa. Duhul Sfânt este cel care îl ajută pe Miheia să descopere „fărădelegea lui Iacov și păcatul lui Israel”, căci acestea sunt cele care mânie pe Dumnezeu și depărtează pe om de Ziditorul său.

Ioil 3,1

„Dar după aceea, vărsa-voi Duhul Meu peste tot trupul, și fiii și fiicele voastre vor fi profeți, bătrânii voștri vise vor visa, iar tinerii voștri vedenii vor avea.”

În Vechiul Testament, Duhul Sfânt s-a revărsat doar asupra unor anumite persoane și în mod tainic ochilor trupești. Prin această profeție Ioil are în vedere Ziua Cincizecimii, „Când Duhul Sfânt se va revărsa peste toți oamenii, asemenea unui torent de apă după câteva ploi abundente.”⁵²Într-adevăr, în Ziua

⁵²Protos Lector, Dr. Justinian Cârstoiu, op. cit., pag. 144

Cincizecimii profeția lui Ioil s-a împlinit, căci Duhul Sfânt s-a revărsat peste Sfinții Apostoli și peste cei care erau de față în chipul unor „limbi de foc” (Fapte 2,3). Însuși Sfântul Apostol Petru, care a luat cuvântul, îi încredințează pe cei prezenți la acest eveniment că ceea ce s-a întâmplat a fost profețit cu mult timp în urmă de Ioil: „Ci aceasta este ce s-a spus prin prorocul Ioil” (Fapte 2, 16). Dacă în Vechiul Testament Duhul Sfânt „se revărsa” în mod tainic și nevăzut, în Noul Testament avea să se reverse în mod văzut nu doar peste Hristos la botezul Său în Iordan (Matei 3,16), ci peste „tot trupul”, căci atunci a luat ființă Sfânta Biserică.

Prevestirea pogorării Sfântului Duh în ziua Cincizecimii a fost anunțată sumar și de alți profeți: Isaia 44,3 și Iezechiel 36, 25-28.

Agheu 2,5

„Acesta este legământul pe care l-am încheiat în veci, când v-am scos din țara Egiptului, și Duhul Meu rămâne în mijlocul vostru!”

Zaharia 7,12

„Li s-a învârtoșat inima ca diamantul, ca să nu asculte legea și cuvintele pe care le-a trimis Domnul Savaot prin Duhul Lui, prin graiul prorocilor celor de altă dată.”

Nu doar profeții mari au prorocit despre Mesia și despre timpurile mesianice, ci și profeții mici au făcut acest lucru, datorită „sălășluirii” Duhului Sfânt în ei. Dacă Duhul Sfânt nu s-ar fi revărsat asupra lor, de unde știa Osea că Dumnezeu-Tatăl avea să-L cheme pe Fiul Său din Egipt după moartea lui Irod? (Asea 11,1). De unde știa Amos despre timpurile viitoare (cap. 9) sau Miheia că Fiul lui Dumnezeu se va naște în Bethleemul Iudeii (Miheia 5,1)? Dacă Zaharia nu ar fi fost luminat de Duhul Sfânt ar fi știut el despre Vlăstarul Domnului (3,1-10), despre intrarea triumfală a lui Hristos în Ierusalim (9,9), despre vinderea lui Mesia pe 30 de arginți (11,12-13) sau despre străpungerea coastei Domnului când era pe cruce (12,10)? Însă ei au știut de toate aceste lucruri și le-au prezis

pentru că Duhul Sfânt lucra prin ei. Aceste evenimente care aveau să se întâmple le-a fost descoperite de Dumnezeu prin Duhul Sfânt.

Profeții au fost cei care au ținut aprinsă flacăra credinței în Dumnezeul cel adevărat și totodată au sădit în sufletele fiilor lui Israel nădejdea în Răscumpărătorul făgăduit de Dumnezeu. Datorită Duhului Sfânt care s-a revărsat asupra lor, proorocii au trăit cu cea mai mare intensitate cuvântul lui Dumnezeu, ca pe o realitate autentică. Datorită existenței Duhului Sfânt în ei, rostul vieții lor este schimbat în profunzime, de către glasul pe care l-au auzit și ale cărui cuvinte le transmit mai departe.

Nu există nici un dubiu că profeții au fost inspirați de Duhul Sfânt. Atât Sfânta Scriptură cât și Sfinții Părinți și Scriitorii Bisericești afirmă acest lucru. În acest sens Chiril al Alexandriei spunea: „Duhul Sfânt luminează sufletele dreptilor, el era în profeți și tot el în Apostolii Noului Testament”⁵⁸, iar Origen menționa că: „În toți cei care au profețit s-a odihnit Duhul Sfânt, iar în nimeni nu s-a odihnit ca în Mântuitorul.”⁵⁹

Într-adevăr, între profeții Vechiului Testament și Fiul lui Dumnezeu există deosebiri. Profeții Îl prevesteau pe Mesia prin intermediul Duhului Sfânt, pe când Mântuitorul împlinește în Persoana Sa toate profețiile lor. De asemenea, El prevestește evenimentele viitoare referitoare la întemeierea Sfintei Biserici și la Sfârșitul lumii fără a mai avea nevoie de intermediar. Toți profeții vesteau adevăruri în limita luminării Duhului Sfânt; pe când Hristos, Dumnezeu fiind, vestește pe cele ale Sale, care sunt și ale Tatălui. Profeții, luminați de Duhul Sfânt, vesteau adevărul primit, dar Hristos Domnul Se vestește pe Sine pentru că El este „Calea, Adevărul și Viața.” (Ioan 14,6)

⁵⁸ Sfântul Chiril al Alexandriei, op. cit., pag. 435

⁵⁹ Origen, “Omiliile la Cartea Numerii”..., pag. 147

Capitolul IV

Lucrările Duhului Sfânt în Vechiul Testament

Vechiul Testament prezintă într-un mod ascuns persoana Duhului Sfânt. Cu toate acestea, din paginile sale se desprind lucrările întreprinse de cea de-a treia Persoană a Sfintei Treimi.

A. Duhul Sfânt și Creația

Sfânta Biserică ne învață că lumea este opera Sfintei Treimi și poartă pecetea Acesteia. Simbolul de credință numește pe Dumnezeu-Tatăl „Făcătorul cerului și al pământului”, pe Dumnezeu Fiul „Cel prin care toate s-au făcut”, iar pe Dumnezeu Duhul Sfânt „Făcătorul de viață.” Deși articolul I îl numește pe Dumnezeu-Tatăl „Făcătorul cerului și al pământului”, deci Creator, lumea a fost adusă la existență de Tatăl, Fiul și Duhul Sfânt, deoarece „voința este comună celor trei, ea fiind cea care crează. Prin urmare, Tatăl nu poate fi creator decât dacă și Fiul și Duhul sunt creatori.”⁶⁰ Din cele opt articole din Crez în care se rezumă învățătura despre persoanele Sfintei Treimi, putem trage o concluzie cu privire la crearea lumii și anume, că nu putem face nici o separație între lucrarea Duhului Sfânt, a Tatălui și a Fiului. Inițiativa creației aparține Tatălui, dar Acesta a creat totul prin Fiul, în Duhul Sfânt.

Prima carte a Vechiului Testament, „Geneza”, prezintă creația divină în capitolele 1 și 2. Aici ni se spune că Dumnezeu a făcut cerul și pământul, adică lumea spirituală sau a îngerilor și pe cea materială. Din cartea „Facerii”, cât și din alte cărți ale Vechiului Testament putem trage concluzia că cele două lumi au fost create de Sfânta Treime. Puterea de a crea este în mâna lui Dumnezeu cel în Treime care prin Tatăl a binevoit să se zidească toate, prin Cuvântul lui Dumnezeu s-a pus în lucrare, iar prin Dumnezeu Duhul Sfânt s-a desăvârșit.

⁶⁰ Vladimir Lossky, „Introducere în Teologia Ortodoxă”, trad. de Lidia și Remus Rus, Editura „Enciclopedică”, București, 1993 pag. 71

Așadar fiecare persoană a Sfintei Treimi a participat în mod activ la crearea lumii, iar Sfinții Părinți întregesc această afirmație în operele lor.

Vechiul Testament ne mărturisește în paginile sale scrise de pana autorilor sfințiți că „Întreaga creație inteligibilă și sensibilă Dumnezeu-Tatăl ca minte a cugetat-o ,Fiul ca Rațiune a creat-o și Duhul Sfânt a desăvârșit-o.”⁶¹

La crearea lumii Duhul Sfânt a avut un rol deosebit. În primul verset al Sfintei Scripturi ni se spune că: „La început a făcut Dumnezeu cerul și pământul”. În limba ebraică Dumnezeu apare la plural, iar acesta este un indiciu al Sfintei Treimi. Mulți exegeți și cercetători ai Vechiului Testament au ajuns la concluzia că acest „Elohim” din Facerea 1,1 este un plural al maiestății divine. Deasemenea vechii scriitori ai Bisericii creștine nu aveau nici un dubiu că evreii au utilizat această formă de plural, deoarece ea se referă la Sfânta Treime. Deci, la crearea „cerului” și a „pământului”, adică a lumii spirituale și a celei materiale a participat alături de Tatăl și de Fiul, și Duhul Sfânt. Ar fi o absurditate să negăm participarea Duhului Sfânt la creație din moment ce lucrul acesta este afirmat încă din primul verset al Vechiului Testament.

Duhul Sfânt este nu numai Sfințitor, ci și Creator, alături de Tatăl și de Fiul. În acest sens Sfântul Atanasie cel Mare ne atrage atenția că: „Duhul nu e creatură, ci este și el creator. Căci Tatăl creează toate prin Cuvântul în „Duhul”.”⁶²

În Facerea 1,2 „Și pământul era netocmit și gol. Întunericul era deasupra adâncului și Duhul lui Dumnezeu le purta pe deasupra apelor”, Moise prezintă pentru prima dată acțiunea creatoare a Duhului Sfânt. Fără participarea Sa pământul ar fi rămas în continuare „netocmit și gol”, dar prin acțiunea Lui materia primordială începe să capete viață. Dacă la începutul Genezei ni se spune că „Duhul lui Dumnezeu se purta pe deasupra apelor” sau a universului, se urmărește să se scoată în evidență că „Toate le-a organizat Dumnezeu după

⁶¹ Petru Florea, “Opera exegetică a Sfântului Maxim Mărturisitorul”, Editura “Academos”, Târgu-Mureș, 1998, pag.34

⁶² Sfântul Atanasie cel Mare, op. cit., pag. 89

treptele în care cele superioare se puteau folosi de cele inferioare, prin cuvântul Său, de care e nedespărțit Duhul Său.”⁶³

Din expresia de la Facere 1,2 se poate înțelege că este vorba de lucrarea creatoare a Duhului Sfânt, care se exercită asupra materiei informe, căci se cunoaște rolul său de ipostas chemat să desăvârșească.

Deși autorul cărții Facerea nu precizează că Duhul Sfânt a participat la creație alături de Fiul, acest lucru reiese din alte texte scripturistice. În Facerea cap. 1 nu este menționată în nici una din cele 6 zile acțiunea creatoare a Duhului Sfânt. Cu toate acestea El a participat nu numai la crearea lumii văzute, ci și la crearea lumii nevăzute. În ”Dogmatica” sa Sfântul Ioan Damaschinul vorbește și de participarea Duhului Sfânt la crearea lumii spirituale. Astfel, în Cartea a II-a unde vorbește „Despre îngerii” spune: „Toți îngerii au fost zidiți prin Cuvânt și au fost desăvârșiți de Sfântul Duh prin Sfințire, participând la luminare și la har în măsura vredniciei și rangului lor... Ei au din afară sfințenia ființei lor, de la Duhul.”⁶⁴

Sfântul Irineu de Lugdunum spunea că Duhul Sfânt și Fiul sunt „cele două mâini ale lui Dumnezeu.” Astfel Tatăl a adus la existență cu ajutorul Cuvântului și a Sfântului Duh întreaga creație. În cărțile Vechiului Testament întâlnim de mai multe ori expresia „mâinile Lui” ca o aluzie la cele două persoane ale Sfintei Treimi prin care Tatăl crează. Astfel, cu ajutorul Fiului și al Duhului Sfânt a fost creată lumea îngerilor căci „Cerurile spun slava lui Dumnezeu și facerea mâinilor Lui o vestește tăria”. (Psalmul 18,1). Despre prezența Duhului Sfânt la crearea îngerilor ne vorbește și psalmistul David când zice: „Cu Cuvântul Domnului cerurile s-au întărit și cu Duhul gurii Lui toată puterea lor” (Psalmul 32,6). Tâlcuind acest verset în „Omilii la Psalmi”. Sfântul Vasile cel Mare spune: „După cum Cuvântul cel creator a întărit cerul, tot așa Duhul cel din Dumnezeu... are în El toate puterile. Prin Duhul s-a întărit toată

⁶³ Pr. Prof. Dr. Dumitru Stăniloae, „Sfânta Treime sau La început a fost Iubirea”, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1993, pag. 58

⁶⁴ Sfântul Ioan Damaschin, op. cit., pag. 47

puterea cerească; adică tot ce este puternic, statornic și sigur în sfințenie și în toată virtutea cuvenită puterilor celor sfinte care își au ajutorul de la Duhul Sfânt... Aducerea îngerilor la existență a făcut-o Cuvântul, Făcătorul universului; dar sfințenia din ei a adus-o Duhul cel Sfânt.”⁶⁵ Rezumând cele spuse de părintele capadocian putem afirma că Duhul Sfânt și Cuvântul lui Dumnezeu au participat la crearea lumii îngerilor, Duhul având rolul de sfințitor prin excelență a „cereștilor și netrupeștilor puteri.”

După ce Duhul Sfânt a participat alături de Fiul lui Dumnezeu la crearea lumii nevăzute, participă și la crearea lumii văzute „din nimic”, deși „Pământul era netocmit și gol” (Facerea 1,2). Sensul acestei expresii este acela că pământul încă nu primise porunca germinării, nici frumusețea vieții. Acestea aveau să fie date de către Duhul Sfânt care „se purta pe deasupra apelor”. Așadar Duhul Sfânt susține și imprimă mișcarea cosmosului încă de la facerea lumii.

Creația lumii în 6 zile este în mod special a Duhului, căci El este cel care i-a comunicat și continuă să-i comunice ei viață din puterea lui Dumnezeu. Tatăl este originea ultimă a creației, Fiul este cel prin care lumea a fost adusă la existență, iar Duhul Sfânt este Cel în care lumea și tot ceea ce este într-însa primește existența și se menține în ea.

Duhul Sfânt este prezent la crearea lumii văzute din prima și până în ultima zi. Astfel El este în ziua I când a fost creată lumina, în ziua a II-a când a fost creată „tăria”, în ziua a III-a când a fost creat pământul și verdeța, în ziua a IV-a când au fost făcuți cei doi luminători mari și stelele, în ziua a V-a când au fost aduse la existență animalele din apă și păsările cerului și în ultima zi a creației când au început a mișuna pe fața pământului fiarele sălbatice și animalele domestice (Facerea 1,2-25).

Fără lucrarea Duhului Sfânt nu ar fi fost creată lumea, căci întreaga creație este „lucrarea comună a Treimii, iar cele trei persoane sunt cauza ființei

⁶⁵ Sfântul Vasile cel Mare, “Omilii la Psalmi”, în “Serieri partea I”, P.S.B., nr. 17..., pag. 252

create în mod diferit, deși unit.”⁶⁶ Toată lucrarea creației poartă pecetea Sfintei Treimi, căci nici o altă existență din cer sau de pe pământ, nu are puterea de a crea în afară de Dumnezeu cel în Treime slăvit. Lucrarea Tatălui care lucrează totul în toate nu este nedesăvârșită, nici lucrarea Fiului născut din veci din Tatăl nu prezintă lipsuri, dar ea se desăvârșește de Duhul Sfânt. Tatăl putea să creeze lumea și pe om numai prin voința Sa și să se lipsească de concursul Fiului, dar a dorit să creeze lumea prin Fiul. Nici Fiul nu ar fi avut nevoie de colaborator, adică de persoana Suhlui Sfânt, însă El a vrut ca întreaga creație să fie desăvârșită de Sfântul Duh. De aceea Dumnezeu crează în Treime, iar Duhul Sfânt participă din plin la această creație pentru a o aduce la existență „din iubire”.

Duhul Sfânt este nu numai de față, ci și participant la crearea omului, la sfârșitul celei de-a VI-a zi. Înainte de a-i dăruia viață, Duhul Sfânt participă și la luarea hotărârii de a-l crea pe om alături de Tatăl și de Fiul: „Și a zis Dumnezeu: „Să facem om după chipul și după asemănarea Noastră...” (Facerea 1,26). Iată deci, că Duhul Sfânt a participat alături de celelalte două persoane ale Sfintei Treimi nu doar la crearea propriu-zisă a omului, ci și la luarea hotărârii ca acesta să fie adus la existență și pus stăpân peste întreaga creație.

După ce Treimea a creat pe bărbat și pe femeie, Duhul Sfânt le-a fost împărtășit acestora căci „Dumnezeu i-a binecuvântat” (Facerea 1,28). Binecuvântarea este semnul prin care harul Duhului Sfânt se revarsă peste ființa noastră pentru a desăvârși chipul lui Dumnezeu în om, iar acest har s-a revărsat și peste protopărinții noștri când au fost binecuvântați de Creator.

În capitolul II al cărții „Facerea” este prezentată mai detaliat crearea omului, iar din această prezentare se poate constata participarea directă a Duhului Sfânt: „Atunci, luând Domnul Dumnezeu țărână din pământ, a făcut pe om și a suflat în fața lui suflare de viață și s-a făcut omul ființă vie” (Facerea 2,7). Din acest verset scripturistic putem observa că „în actul creării omului este

⁶⁶ Vladimir Lossky, „Teologia mistică a Bisericii de Răsărit, “, trad. de Pr. Vasile Răducă, Editura “Anastasia”, București, pag. 129.

implicat Duhul Sfânt, căci sufletul primește în acest timp viață și harul divin. Iată că, încă de la creație primul om a primit de la Duhul Sfânt harul prin care omul se înrudea cu Dumnezeu.”⁶⁷

Omul devine ființă vie când Dumnezeu îi insuflă viața, deoarece a primit harul Duhului Sfânt care este principiul adevărat al existenței noastre. Prin „suflare de viață” trebuie să-l înțelegem pe Duhul Sfânt care „sădește în om nu atât viața biologică, căci aceasta o au și animalele, care nu primesc o insuflare de la Dumnezeu, ci viața înțelegerii și a comuniunii cu Sine, adică viața spirituală.”⁶⁸

Duhul Sfânt care a participat la crearea omului este suflarea lui Dumnezeu, care face ca în om să se contureze din ce în ce mai frumos chipul lui Dumnezeu. Când Dumnezeu l-a creat pe om din iubire pentru a-l pune stăpân peste creație, l-a creat suflând în el suflarea Lui proprie, adică Duhul Sfânt care este „Duhul lui Dumnezeu și principiul însuși al existenței noastre. Omul nu e cu adevărat om decât pentru că suflarea (Duhul lui Dumnezeu) este în el; și omul nu este cu adevărat liber decât când această suflare (acest Duh) îl inspiră.”⁶⁹

Psalmii lui David și alte cărți vorbesc deasemenea despre participarea Duhului Sfânt la crearea omului, alături de Cuvântul lui Dumnezeu: „Mâinile Tale m-au făcut și m-au zidit, înțelepțește-te-mă și mă voi învăța poruncile Tale”. (Ps. 118,73). Același lucru îl întâlnim și în cartea Iov (Iov 10, 8-10). „Mâinile lui Dumnezeu” sunt așa cum afirma Sfântul Irineu, Dumnezeu Fiul și Duhul Sfânt.

Din cărțile Vechiului Testament reținem participarea Duhului Sfânt la crearea lumii și a omului. El s-a împărtășit întregii creații așa cum a afirmat Sfântul Vasile cel Mare: „Duhul Sfânt se împarte în toată creația, este împărtășit în chip diferit de fiecare din cele create, dar cu toate acestea Duhul nu este micșorat de cei care participă la El. Dă tuturor harul Lui; nu se termină, deși este

⁶⁷ Natalia Manoilescu Dinu, “Sfântul Duh în spiritualitatea ortodoxă”, în “Studii Teologice”, nr. 3-4, 1993, pag. 52

⁶⁸ Pr. Prof. Dr. Dumitru Stăniloae, “Teologia Dogmatică Ortodoxă”, vol. I, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1996, pag. 268

⁶⁹ Pr. Prof. Acad. Dr. Dumitru Stăniloae, “Studii de Teologie Dogmatică Ortodoxă”, Editura Mitropoliei Olteniei, Craiova, 1991, pag. 171

împărțit celor care participă la El, iar cei care Îl primesc sunt plini de Duhul, iar Duhul Sfânt rămâne neîmpuținat.”⁷⁰

Încă de la crearea sa, omul a fost în continuă legătură cu Duhul Sfânt, iar întreaga creație s-a împărțit de Duhul Sfânt prin energiile Sale necreate.

Vechiul Testament ne relevă că toate persoanele au participat la crearea lumii, căci „În Treime nu există un factor creator și un altul creat, în integralitate fiind creatoare și dătătoare.” De câte ori vom întâlni în cărțile veterotestamentare cuvântul „Duh” în relație cu creația trebuie să ne ducem cu gândul la Duhul Sfânt căci „Nu este posibil ca atunci când auzi cuvântul „Duhul” să-ți închipui o ființă limitată, supusă schimbărilor, ci, îndreptându-ți mintea către cele superioare, este necesar să te gândești la o fire spirituală, cu putere infinită, nelimitată...Trăiește nu pentru că i-a dăruit cineva viață, ci pentru că El este dătătorul vieții.”⁷²

Că „Duhul este Duhul Sfânt care a participat activ la crearea lumii și a omului reiese și din Psalmul 32,6 „Cerurile s-au făcut cu Cuvântul Domnului și toate puterile cerești cu suflarea (Duhul) gurii Lui.” Așadar „Duhul gurii” lui Dumnezeu care a fost prezent la creație este Duhul Sfânt.

Ca o concluzie, putem afirma că Duhul Sfânt este părtaș la crearea universului alături de Tatăl și de Fiul, lucru menționat și în paginile cărților Vechiului Testament. Nu doar „preotul întregului cosmos” – omul, poartă în sine icoana Treimii în origine și ființa sa, ci și întreaga creație.

În lucrarea „Jertfă și răscumpărare”, părintele Gabrin spunea: „Revelând pe Tatăl ca izvor al Dumnezeirii și al creației, Logosul împărtășește lumii rațiunea și finalitatea ei, iar Duhul Sfânt dinamismul și chipul ei.”⁷³

B. Duhul Sfânt și revelația Vechiului Testament

⁷⁰ Sf. Vasile cel Mare, „Omilii la Psalmi”... pag. 512

⁷² Idem, „Despre Duhul Sfânt”... pag. 38

⁷³ Pr. Galeriu, „Jertfă și răscumpărare”, Editura „Harisma”, București, 1991, pag. 52

Revelația dumnezeiască este actul prin care Dumnezeu se face cunoscut creaturilor Sale, pe Sine, ființa Sa, voia Sa, planurile Sale. Deoarece Dumnezeu este ființă absolut spirituală și deci, nu cade sub simțuri, omul n-ar fi putut ajunge niciodată s-L cunoască pe El dacă Acesta nu ar fi binevoit să se descopere, adică să se facă omului cunoscut.

Prin revelația supranaturală Dumnezeu se face cunoscut prin mijloace care sunt mai presus de fire, iar aceasta nu pot fi primită și înțeleasă decât prin credință. Dumnezeu S-a descoperit pe Sine și voia Sa divină prin Duhul Sfânt, căci El este „gura lui Dumnezeu”.

Revelația pe care o găsim în Vechiul Testament este în cea mai mare parte supranaturală, căci dacă Dumnezeu nu s-ar fi descoperit, omul nu L-ar fi cunoscut prin propriile sale puteri. Deoarece nici un om nu poate să vadă fața lui Dumnezeu fără să moară (Exod 33,20), era deci natural ca Dumnezeu să se facă înțeles pe căile pe care El le va găsi potrivite, după timp și după loc. În Vechiul Testament Dumnezeu Tatăl S-a făcut înțeles sau S-a revelat poporului lui Israel prin Duhul Sfânt pentru a-i descoperi Legea pe care trebuia să o împlinească.

Duhul Sfânt a avut un rol deosebit nu doar la crearea lumii, ci și la actul prin care Dumnezeu se face cunoscut omului (revelația). Cărțile Vechiului Testament ne oferă texte care ne prezintă acțiunea Duhului Sfânt în raport cu revelația.

În cărțile Vechiului Testament găsim că Dumnezeu a comunicat cu strămoșii neamului omenesc în mod direct, dar prin intermediul Duhului Sfânt. Astfel i S-a revelat lui Avraam (Facerea 12,1; 13, 14-17; 18,17; 21,1); lui Isaac (Facere 26,2); lui Moise (Ieșire 3,6;7,1); lui Iosua (Iosua 3,7; 5,2); lui Samuel (1 Regi 3,21); lui David (2 Regi 7,27), lui Solomon (3 Regi 9,3); lui Isaia (7,3); lui Ieremia (1,4), Iezechiel (1,3) etc.

Autorii cărților Vechiului Testament nu ne dau explicații cu privire la modul cum s-au produs aceste revelații ale lui Dumnezeu prin Duhul Sfânt, dar

Sfinții Părinți ne luminează într-o oarecare măsură pentru a putea înțelege cât de puțin acest lucru.

În acest sens Sfântul Chiril al Alexandriei ne spune că: „Duhul vine să lumineze mintea, mai întâi mintea celui care îl primește, iar apoi prin aceasta și pe alții. Și după cum cel care a trăit mai înainte în întuneric, când vede deodată soarele i se luminează ochii trupului și vede lămurit acelea pe care nu le vedea, tot așa și pe cel care a fost înverdnicit de Duhul Sfânt i se luminează sufletul și mintea și vede cele supraomenești pe care mai înainte nu le cunoștea.” Așadar prin Duhul Sfânt urmașii protopărinților noștri au fost luminați de Dumnezeu pentru a cunoaște voia lui Dumnezeu.

Pentru că, așa cum spune o maximă patristică „Dumnezeu face toate prin Fiul în Duhul Sfânt”, și revelația a fost făcută de Dumnezeu Tatăl, prin Dumnezeu Cuvântul în Dumnezeu Duhul Sfânt.

Fără Duhul Sfânt revelația lui Dumnezeu cuprinsă în Vechiul și Noul Testament nu s-ar fi putut realiza. Duhul Sfânt este lucrător cu putere în cuvântul revelator, producând sensibilitatea sufletului care sesizează prezența activă a lui Dumnezeu. În Duhul Sfânt se împlinește și se realizează Revelația Vechiului Testament, se cunoaște și se experimentează prezența plină de lumină și de putere mai presus de firea lui Dumnezeu.

Duhul Sfânt are un rol deosebit în Revelația Vechiului Testament, datorită faptului că El aduce puterea lui Dumnezeu până la capătul dintre creatură, introducând-o în creatură. Duhul Sfânt este cel care „duce la înfăptuire lucrarea lui Dumnezeu în relația dintre Dumnezeu și creatura Sa... Fără lucrarea Duhului, cuvântul Revelației nu s-ar arăta sufletelor.”⁷⁴

O altă modalitate prin care Dumnezeu S-a revelat prin Duhul Sfânt anumitor persoane a fost viziunea sau vedenia. În mod deosebit, în scrierile profeților ni se specifică participarea Duhului Sfânt la revelație prin intermediul vedeniei. În acest sens proorocul Iezechiel spune: „Atunci, iar m-a luat Duhul și

⁷⁴ Dumitru Stăniloae, „Rugăciunea lui Iisus și experiența Duhului Sfânt”, Editura „Deisis”, Sibiu, 2003, pag. 109

m-a dus în Caldeea, la cei robiți, cuprins de vedeniile ce le aveam prin Duhul lui Dumnezeu” (Iezechiel 11,24).

Toți profeții mari și o parte dintre cei mici au avut vedenii sau viziuni, prin intermediul cărora Dumnezeu S-a revelat prin Duhul Sfânt. Iezechiel a avut vedenia focului și a heruvimilor(cap. 10), cea a căldării(cap.11), a oaselor uscate (cap. 37), a zidirii templului (cap.40); Daniel a avut vedenia celor patru fiare (cap.7), a berbecului și a țapului (cap.8); Avacum are vedenii despre relele viitoare (cap.2); Zaharia are vedenia rezidirii Ierusalimului (cap.2), a sfeșnicului de aur, a ramurilor de măslin și a rezidirii templului(cap.4), a celor patru care ce au ieșit din munți (cap.6),etc.

Toate aceste vedenii au fost revelate de Dumnezeu prin Duhul Sfânt pentru a descoperi fiilor lui Israel și nouă tuturor anumite evenimente care vor avea loc și totodată vor avea un important rol în istoria mântuirii neamului omenesc.

În mod deosebit Dumnezeu S-a revelat pe Sine proorocilor Vechiului Testament. Duhul Sfânt s-a revărsat peste aceștia pentru a-i lumina și pentru a-i ajuta să înțeleagă mesajul lui Dumnezeu.

Încă din zilele lui Moise, Dumnezeu a învrednicit pe anumiți oameni să asculte nemijlocit glasul Său. El le-a dat acestora prin Duhul Sfânt, cuvântul Său pentru ca ei să îl transmită mai departe și altor oameni, motiv pentru care sunt numiți „Gura lui Dumnezeu” (Ieșirea 4,10-12). Astfel, prin Duhul Sfânt Dumnezeu a vorbit cu Moise pe Muntele Sinai și i-a comunicat acestuia Legea. Aceasta a fost expusă în scris pe cele două table din piatră tot prin intermediul Duhului Sfânt, reprezentat de „degetul” care a scris cele două table (Ieșirea 31,18).

În cărțile lor, profeții arată că Dumnezeu li S-a revelat prin intermediul Duhului. În acest sens Ieremia spune: „Fost-a cuvântul Domnului către mine...”(1,4); Iezechiel afirmă: „A fost cuvântul Domnului către mine...”(1,3); Osea exclamă: „Cuvântul Domnului care a fost către Osea...”(1,1),etc. Fără lucrarea Duhului Sfânt, Dumnezeu nu le-ar fi revelat profeților proorociile

despre nașterea, viața, patimile și moartea Fiului Său, despre Înaintemergătorul Acestuia, despre Împărăția mesianică pe care avea să o instaureze și multe altele. Dacă Duhul Sfânt nu-i lumina pe proroci pentru a le releva toate acestea, poporul ales și-ar fi pierdut speranța în Mesia pe care Dumnezeu Îl făgăduise imediat după cădere. Profetiile descoperite prin Duhul Sfânt au întreținut speranța fiilor lui Israel în Răscumpărătorul făgăduit. Aceste profeții i-au însoțit la orice pas în decursul istoriei lor până în ziua când ele s-au împlinit în persoana Fiului lui Dumnezeu.

În Noul Testament Sfântul Apostol Pavel ne spune că: „Toată Scriptura este insuflată de Dumnezeu...”(2 Corinteni 3,16), adică a fost scrisă sub inspirația Duhului Sfânt. Sfânta Biserică ne învață că inspirația este acțiunea dumnezeiască asupra unui autor sfânt, prin care Dumnezeu îi luminează mintea acestuia spre a cunoaște și înțelege cele descoperite, îl îndeamnă să scrie și îl ferește de greșeli în decursul scrisului. Așadar, toate cărțile Vechiului Testament ,cât și cele ale Noului Testament au fost scrise sub directa acțiune a celei de-a treia persoană a Sfintei Treimi. Prin autorii sfințiți Dumnezeu S-a revelat în cele 39 de cărți ale Vechiului Testament și în cele 27 de cărți ale Noului Testament.

Profetul Isaia ne atrage atenția că a sa carte trebuie cercetată deoarece a fost scrisă sub inspirația divină: „Cercetați cartea Domnului și citiți, că nimic din acestea nu lipsește. Căci gura Domnului a poruncit și suflarea Lui le-a adunat ”(Isaia 34,16)

În „Omiliile la Numeri ”, Origen menționează că: „La inspirația Sfintei Scripturi cooperează, ca și-n alte lucrări, întreaga Sfântă Treime: Tatăl ca izvor, Fiul ca mijlocitor și Duhul ca agent care insuflă direct pe scriitori... Aceste sfinte cărți nu-s simple scrieri omenești, ci provin din inspirația Duhului Sfânt, prin voința Tatălui celui peste toate și prin mijlocirea Fiului Său, Iisus Hristos”⁷

5.

⁷⁵ Origen, „ Despre principii...”, pag. 272

Așadar, în Vechiul Testament Duhul Sfânt îl revelează pe Cuvântul lui Dumnezeu prin glasul proorocilor și nouă ni-L descoperă pe Dumnezeu în calitatea de Părinte atotbun care are grijă de poporul Său.

C. Duhul Sfânt Sfințitorul

În iconomia mântuirii neamului omenesc Duhul Sfânt a avut și are un rol deosebit. El a participat la crearea lumii, alături de Tatăl și Fiul; a relevat adevărurile mântuitoare și se revărsă peste întreaga creație prin harul sfințitor pentru a o aduce la ținta finală: umanizarea creației și îndumnezeirea omului.

În Noul Testament Mântuitorul Hristos a vorbit în repetate rânduri despre Duhul Sfânt și rolul Lui de Sfințitor. La zece zile după înălțarea la cer, Duhul Sfânt S-a revărsat peste Sfinții Apostoli și astfel a început să-și evidențieze rolul Lui cel mai propriu, care este cel de sfințire.

În Vechiul Testament lucrarea sfințitoare a Duhului se arată încă de la început, căci el a participat cu puterea Sa Sfințitoare la crearea omului: „Atunci, luând Domnul Dumnezeu țărână din pământ, a făcut pe om și a suflat în fața lui suflare de viață și s-a făcut omul ființă vie”(Facere 2,7). La crearea sa, omul nu a primit doar suflet pentru a exista ca ființă vie, ci a primit și harul Sfântului Duh pentru a putea fi în relație permanentă cu Dumnezeu cel în Treime. Prin „suflarea în față” omul a primit concomitent viață și harul sfințitor al celei de-a treia Persoane a Sfintei Treimi.

Însuși denumirea de „Duh Sfânt”, întâlnită în paginile Vechiului Testament arată că cea de a treia persoană a Sfintei Treimi are capacitatea de a sfinți: „Dar ei s-au răzvrătit și au amărât Duhul Lui cel Sfânt” (Isaia 63,10); „Nu mă lepăda de la fața Ta și Duhul Tău cel Sfânt nu-l lua de la mine” (Psalmul 50,12).etc

Duhul Sfânt sfințește atât pe om, cât și pe îngeri. În „Dogmatica” sa Sfântul Ioan Damaschin surprinde acest aspect în Cartea a-II-a, unde vorbește „Despre îngeri”⁷⁶. Deasemenea Sfântul Vasile cel Mare punctează în operele

⁷⁶ Sfântul Ioan Damaschin, op. cit., pag. 47

sale acțiunea sfințitoare a Duhului Sfânt asupra îngerilor: „Puterile curate și spirituale sunt numite sfinte și sunt cu adevărat sfinte pentru că au obținut sfințenia de la harul care li s-a dat de către Duhul. Socotește drept cauză primordială a existenței acestora pe Tatăl, cauză creatoare pe Fiul și desăvârșitoare (sfințitoare) pe Duhul. Prin urmare, duhurile slujitoare există prin voia Tatalui, au fost aduse la existență prin lucrarea Fiului și s-au desăvârșit prin prezența Duhului”⁷⁷. Același Sfânt Părinte completează această afirmație în „Omilii la Psalmi”: „Duhul Sfânt umple pe îngeri, umple pe arhangheli, sfințește pe puteri”⁷⁸.

Din paginile Vechiului Testament reiese că Duhul Sfânt ia parte la creație și la întreaga economie a providenței. Deasemenea Duhul Sfânt este cauza sfințitoare deoarece prin El întreaga creație în general și omul în special ajunge la desăvârșire.

Duhu Sfânt nu sfințește doar ființele însuflețite, ci acțiunea sfințitoare se revarsă și asupra lucrurilor. Duhul Sfânt sfințește cortul adunării și templul lui Solomon, pentru că acestea sunt locurile unde sălășluiește Dumnezeu lui Israel.

În cea de a doua Cartea Vechiului Testament, Moise ne prezintă cum Duhul Sfânt S-a revărsat peste cortul adunării pentru al sfinți: „Atunci un nor a acoperit cortul adunării și locașul s-a umplut de slava Domnului”(Ieșirea 40,34). Atunci Duhul Sfânt avea să sfințească și marelui templu al lui Solomon: „Când preoții au ieșit din locașul sfânt, un nor a umplut templul Domnului. Și n-au putut preoții să stea la slujbă, din pricina norului, căci slava Domnului umpluse templul Domnului”(3 Regi 8,11).

Duhul Sfânt este cel care se va revărsa și peste slujitorii lui Dumnezeu pentru a-i sfinți: „Pe Aaron și pe fiii lui deasemenea îi voi sfinți, ca să-Mi fie preoți”(Ieșirea 29,44). În „Levitic” se arată și modalitatea prin care Duhul Sfânt îi va sfinți pe slujitorii lui Iahvee: „După aceea a turnat Moise mir pe capul lui Aaron și l-a uns și l-a sfințit”(Levitic 8,12).

⁷⁷ Sfântul Vasile cel Mare, „Despre Duhul Sfânt...”, pag. 52

⁷⁸ Idem, „Omilii la Psalmi...”, pag 512

În paginile Vechiului Testament Duhul Sfânt este prezentat ca sursa sfințeniei. Este prezentat ca o putere ce vine asupra omului din afară și care poate pătrunde în om pentru o perioadă mai scurtă de timp sau pentru totdeauna, cum este cazul lui Iosif, care a fost sfințit de Duhul lui Dumnezeu.

După ce omul a fost dus la existență, Vechiul Testament ne arată că Duhul Sfânt și-a găsit acum centrul său de acțiune și de iradiere în ființa umană. Acum iese pe primul plan rolul Lui cel mai propriu, care este cel de sfințire a ființei umane. Însă, prin călcarea poruncii divine, harul sfințitor revărsat asupra noastră prin Duhul Sfânt S-a retras. Cu toate acestea acțiunea sfințitoare a Duhului Sfânt a continuat sporadic și după căderea omului.

D. Relația Duhului Sfânt cu poporul ales

După căderea în păcat a protopărinților noștri, omul a început să se depărteze de Creatorul său din ce în ce mai mult. Păcatele sale au ajuns a fi atât de numeroase și de mari, încât Dumnezeu a hotărât să-l piardă pe om de pe fața pământului (Facerea 6,7). Noe a aflat har înaintea Creatorului, astfel că el împreună cu familia sa au supraviețuit potopului. După încetarea potopului, Noe a adus jertfă, iar mirosul acesteia a fost bineplăcut lui Dumnezeu, care a hotărât să nu mai blesteme pământul pentru fărădelegile omului. După potop oamenii s-au înmulțit din nou, dar odată cu aceștia și păcatele. Pentru că Dumnezeu a hotărât să nu-l mai piardă pe om și-a ales un popor în mijlocul căruia avea să Se manifeste și pe care avea să-l binecuvinteze. Acest popor ales de Dumnezeu în mijlocul căruia avea să se nască Mesia a fost poporul lui Israel. Acestuia Dumnezeu i-a purtat o grijă deosebită de la Avraam și până la venirea în lume a Fiului Său.

Această grijă a lui Dumnezeu față de poporul lui Israel a fost acordată prin persoana Duhului Sfânt. Așadar, în viața poporului ales este prezentă a treia persoană a Sfintei Treimi. Cercetând paginile Vechiului Testament putem afirma fără să greșim că „Istoria lui Israel s-a desfășurat la umbra Sfântului Duh, ea

fiind rezultanta conlucrării dintre chemarea divină și răspunsul dat acesteia de către libertatea noastră”⁷⁹.

Începând cu patriarhul Avraam și continuând cu Isaac, Iacov, Moise, Judecători, Regi, Profeti, Duhul Sfânt a fost alături de poporul cel iubit al lui Dumnezeu, căci „Luminează pe toți pentru a înțelege pe Dumnezeu, insuflă pe profeti, înțelepțește pe legiuitori, sfințește pe preoți, întărește pe împărați, desăvârșește pe drepti, umple de cinste pe cei curați sufletește și trupește, dă harurile tămăduirilor, învie pe morți, dezleagă pe cei legați”⁸⁰.

Într-adevăr Duhul Sfânt l-a luminat pe Avraam și a fost alături de acesta scoțându-l din hățișul idolatriei semenilor săi și povățuindu-l să meargă în pământul făgăduinței pentru a se închina Dumnezeului adevărat. Același Duh Sfânt l-a ales și l-a trimis pe Moise la frații săi din robie, ca să-i elibereze de sub stăpânirea egipteană. Același Duh Sfânt a dat lui Moise și fratelui său Aaron puterea de a face minuni și de a sfinți poporul. Duhul Sfânt i-a întărit pe judecători împotriva vrăjmașilor căci s-a revărsat asupra lor. Astfel Duhul Sfânt s-a revărsat peste Otniel: „Și a fost Duhul Domnului peste acesta și a fost el judecător lui Israel”(Judecători 3,10); peste Ghedeon (Judecători 6,34); peste Ieftae (Judecători 11,29); peste Samson (Judecători 14,6,14,19,15,14). Duhul Sfânt a uns pe conducătorii lui Israel (Saul, David, Solomon), pentru ca aceștia să îndrume poporul să slujească Dumnezeului adevărat. Și tot Duhul Sfânt grăia prin proorocii poporului ales: „Și a zis Domnul către mine”(Isaia 8,1),etc. Duhul lui Dumnezeu i-a pătruns pe prooroci, i-a inspirat pe aceștia și i-a întărit să-L mărturisească pe Mesia cel mult așteptat.

Duhul Sfânt a fost alături de fiii lui Israel la toate momentele mai importante: la eliberarea acestora din robia egipteană, la trecerea prin Marea Roșie când a despărțit-o printr-un vânt puternic(Ieșirea 14,21; 15,10), la nimicirea vrăjmașilor(Ieșirea 10,19; Numeri 11,31),la încheierea Legământului pe Muntele Sinai, etc.

⁷⁹ Natalia Manoiilescu Dinu, „Iisus Hristos în lumina Sfintelor Evanghelii...”, pag. 13

⁸⁰ Sfântul Vasile cel Mare, op. cit. ,pag. 512

Chiar și atunci când fiii lui Israel L-au supărat pe Duhul Sfânt cu tot felul de păcate. Acesta nu i-a părăsit, ci a continuat să fie alături de ei. El i-a condus timp de 40 de ani prin pustiul Arabiei, i-a călăuzit sub chipul „norului” și „stâlpului de foc”, le-a înviat morții(3 Regi 17,17-22), iar pe cei cu sufletul curat i-a ridicat la cer, așa cum a fost cazul lui Enoh (Facerea 5,24) și al lui Ilie(4 Regi 2,11).

Iată așadar că toate evenimentele importante din istoria poporului ales s-au realizat prin acțiunea Duhului Sfânt, căci a fost alături de acest popor la tot pasul. Cu privire la lucrul aceasta Sfântul Vasile cel Mare spunea: „Cine neagă că acțiunile întreprinse de Marele Dumnezeu, izvorâte din bunătatea lui Dumnezeu s-au împlinit prin harul Duhului? Cercetând pe cele din trecut: binecuvântarea patriarhilor, ajutorul dat prin lege, profețiile, bravurile în războaie, minunile dreptilor, toate au fost realizate prin Duhul”⁸¹.

CAPITOLUL V

MĂRTURIILE VECHIULUI TESTAMENT DESPRE DUHUL SFÂNT ÎN CADRUL SFINTEI TREIMI

Cea mai mare taină pe care mintea noastră nu o poate cuprinde cu mintea este Taina Sfintei Treimi. Mai sunt și alte taine care întrec puterea noastră de înțelegere: cum Hristos S-a născut dintr-o Fecioară, iar aceasta a rămas tot

⁸¹ Idem, „Despre Duhul Sfânt...”, pag. 55

Fecioară, cum Dumnezeu S-a făcut om pentru a-l îndumnezei pe acesta, cum pâinea și vinul aduse de credincioși la Biserică se prefac în cadrul Sfintei Liturghii în Trupul și Sângele Domnului ; dar taina existenței unui Dumnezeu în trei Persoane le întrece pe toate. Cu toate acestea noi trebuie să admitem prin credință acest adevărat cuprins în paginile Sfintei Scripturi. Vechiul Testament prezintă în imagini neclare și simboluri existența Sfintei Treimi, pe când Noul Testament ne descoperă acest adevăr chiar prin cea de-a doua persoană a Sfintei Treimi : Dumnezeu Fiul.

În perioada Vechiului Testament, Dumnezeu S-a descoperit și ca Treime de persoane, dar într-un mod indirect și neclar, deoarece aceasta era perioada de pregătire a mântuirii. Totuși, există unele mărturii care se referă la persoanele Sfintei Treimi. De obicei locurile din Vechiul Testament în care se vede prefigurată dogma Sfintei Treimi sunt mai întâi cele din Geneză, unde Dumnezeu vorbește despre Sine la plural.

Forma ebraică de plural pentru Dumnezeu, Elohim, chiar din Facerea 1,1 indică misterul Sfintei Treimi.

În tradiția vechiului Israel, cea consemnată în cărțile Vechiului Testament, avem prefigurări clare ale adevărului despre existența lui Dumnezeu care este unul în ființă, dar în trei Persoane: Tatăl, Fiul și Duhul Sfânt. În relatarea creației lumii, în timp ce toate se săvârșesc doar prin porunca dumnezeiască creatoare „să fie !”, hotărârea pentru crearea omului este exprimată cu totul pe neașteptate, la plural, ca expresie a voinței comune a mai multor persoane: « Și a zis Dumnezeu: „Să face om după chipul și asemănarea Noastră ” (Facerea 1,26). În acest verset vedem că „Dumnezeu” este la singular, „să facem” este la plural : un singur Dumnezeu, o comuniune de persoane. După chipul și asemănarea Celui Întreit-Unul a fost creat omul dintru început.»⁸²

Moise, istorisind creația în primul capitol al Facerii, o redă sub forma unui dialog, despre care Sfinții Părinți zic că are loc între Dumnezeu Tatăl și

⁸² Pr. Dumitru Staniloae, pr. M. – A. Costa de Beauregard, „Mica Dogmatică vorbită”, Editura „Deisis”, Sibiu, 1995, pag. 54

Dumnezeu Cuvântul, de la care nu este absent nici Duhul Sfânt. În acest dialog, ori de câte ori este vorba de a se da viață în mod special ființelor din natură și a organiza elementele create primordial, revin des cuvintele: « Și a zis Dumnezeu: „Să fie lumină...”(v. 9) „Să odrăsească pământul iarba verde...” (v. 11), „Să fie luminători...” (v. 14), „Să mișune apele de vietăți...”(v. 20), „Să scoată pământul ființe vii...” (v. 25) ».

În persoana care zice „Să fie tărie...”, etc., Sfântul Vasile cel Mare vede în „Hexameronul” său vocea cauzei primare, adică pe Dumnezeu Tatăl, iar în răspunsul firesc dat acesteia : „Și Dumnezeu a făcut tăria...” etc., vede acceptul care exprimă puterea eficientă și creatoare a Fiului. După acest Părinte capadocian, Tatăl este „cauza primordială a tot ceea ce a fost făcut”, Fiul este „cauza operativă”, iar Duhul Sfânt este „cauza care duce la desăvârșire” creația.

Din expresia patristică „Tatăl face toate prin Fiul în Duhul Sfânt”, care aparține Sfântului Atanasie cel Mare, trebuie să înțelegem că și creația a fost înfăptuită de către Tatăl, prin Fiul în Duhul Sfânt. Așadar Duhul este activ în mod evident la crearea lumii, iar Facerea 1,2 atestă prezența sa la această operă a Sfintei Treimi : „Și Duhul lui Dumnezeu Se purta pe deasupra apelor” (Facerea 1,2). Duhul Sfânt și Dumnezeu Cuvântul sunt cele două mâini care creează universul după planul din veșnicie al Dumnezeu Tatălui. În acest sens cartea „Facerii” ne arată mai întâi pe Duhul plutind pe deasupra apelor și abia după aceea ni-l prezintă pe Cuvântul dumnezeiesc Care creează „din nimic”.

Jean Kovalevsky ne atrage atenția în „Taina originilor” că nu trebuie să deducem din expunerea despre creație din cartea Facerii că Sfântul Duh acționează primul și Fiul după aceea. În primul rând, pentru că ne aflăm în afara timpului și, în al doilea rând, pentru că atunci când lucrează Duhul Sfânt, lucrează și Fiul și când amândoi lucrează, Tatăl este Cel care lucrează deopotrivă cu ei.⁸³ Așadar Moise ne prezintă în cartea Facerii o singură lucrare a celor Trei

⁸³ Jean Kovalevsky, op. cit., pag. 34

Persoane : Tatăl, Fiul și Duhul Sfânt. Deși persoanele Sfintei Treimi lucrează la un loc, fiecare lucrează diferit.

Din cele expuse până aici trebuie să reținem că Duhul Sfânt este prezent în cele 6 zile ale creației, alături de Tatăl și de Fiul. El este prezent la opera creatoare, la cea mântuitoare și totodată poartă de grijă creației împreună cu Tatăl și cu Fiul.

Sfinții Părinți și teologii au văzut referiri la Sfânta Treime în următoarele versete din Facerea : « Și a zis Dumnezeu : „ Să facem om după chipul și după asemănarea Noastră... ” (Facerea 1,26) ; „ Iată Adam s-a făcut ca unul dintre Noi, cunoscând binele și răul ” (Facerea 3,22) ; „ Haideți, dar, să Ne pogorâm și să amestecăm limbile lor ” (Facerea 11,7) ».

Până la versetul „Să facem om”, acțiunea Sfintei Treimi este exprimată prin verbe la singular, dovedind voința unică a celor Trei Persoane ale Dumnezeirii. Mai mult, textul nu spune că omul urma să fie creat „ după chipul Meu ”, ci „ după chipul Nostru ”. Cuvintele rostite de Dumnezeu după căderea omului în păcat : „ Iată Adam s-a făcut ca unul dintre Noi ”, vin să confirme și ele acest plural. Cuvintele „ Să facem ”, „ Nostru ”, „ Noi ”, folosite de autorul sfânt al cărții „ Facerea ” nu zdruncină voința unică, unitatea de acțiune a celor Trei și nici nu introduc învățătura politeistă. Din contră, ele conturează într-o oarecare măsură învățătura Sfintei Biserici conform căreia Dumnezeu este Unul în ființa Sa, dar întreit în Persoane. Cuvintele amintite mai sus arată libertatea de conștiință a celor trei Persoane și întrezăresc taina Marelui Sfat la care i-a parte Tatăl, Fiul și Duhul Sfânt.

Referitor la pluralul folosit de Moise la Facerea 11,7, Sfântul Chiril al Alexandriei spunea în lucrarea intitulată „ Despre Sfânta Treime ” următoarele : « Se poate spune fără greșală că nu îngerilor și altor oarecare puteri raționale le-a spus Dumnezeu: „ Veniți și pogorându-Ne, să amestecăm limbile lor ”.Ci Sfânta Treime este aceea care, printr-o simplă mișcare a unicei Sale firi, S-a îndemnat, așa-zicând, pe Sine însăși spre lucrarea îndreptată spre anumite

făpturi... Pentru ca deci să înțelegem că nu e vorba de îngeri, ci mai degrabă de o faptă sau lucrarea dumnezeiască proprie, ce avea să fie împlinită, spune Sfânta Treime cea deoființă Ea însăși către Sine: „ Veniți ” ».⁸⁴

Din textele cu trimitere la dogma Sfintei Treimi pe care le întâlnim în cartea „ Facerii ” (1,26 ; 3,22 ; 11,7) putem trage următoarea concluzie cu privire la persoana Duhului Sfânt : El este de aceeași ființă ca Tatăl și ca Fiul, are aceeași putere și este Dumnezeu. De asemenea, participă nu doar la crearea lumii, ci îi și poartă de grijă alături de celelalte două persoane ale Sfintei Treimi.

În „ Răspunsuri către Talasie ”, Sfântul Maxim Mărturisitorul vorbește despre Treimea creatoare : „Căci Treimea cea sfântă și de o ființă nu a creat numai făpturile, ci le și susține și împarte fiecăreia darurile sale după vrednicie. Pentru că, fiind un singur Dumnezeu, creator după fire, este și providențiatoarea și judecătoarea celor făcuți de ea. Căci precum este comun Tatălui și Fiului și Duhului Sfânt a crea, tot așa le este comun și a judeca și providenția cele create.”⁸⁵

În locurile care prefigurează dogma Sfintei Treimi, nu se face nici o precizare cu privire la numărul persoanelor, ci numai se arată că sunt mai multe. Ceea ce putem afirma despre versetele din cartea Facerii (1,27; 3,22; 11,7) este că ele nu creaseră o concepție clară despre Sfânta Treime și că această concepție nu pătrunsese în conștiința religioasă a poporului lui Israel.

O prefigurare a Sfintei Treimi în Vechiul Testament a fost văzută de Sfinții Părinți în capitolul 18 din cartea Facerii. În acest capitol ni se relatează sosirea la Avraam a celor trei îngeri. Când Avraam Îl întâlnește pe Dumnezeu la stejarul Mamvri, are în fața sa Trei Persoane cărora Li se adresează ca uneia singure : « Apoi Domnul S-a arătat iarăși lui Avraam la stejarul Mamvri, într-o zi pe la amiază, când ședea el în ușa cortului său. Atunci ridicându-și ochii săi, a privit și

⁸⁴ Sf. Chiril al Alexandriei, „Despre Sfânta Treime”, în „Scrieri partea a III-a, trad. note de Pr. Prof. Dumitru Stăniloae, P.S.B., nr. 40, Editura Institutului Biblic de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1994, pag. 106

⁸⁵ Sf. Maxim Mărturisitorul, „Răspunsuri către Talasie”, în „Filocalia”, vol. 3, trad. și note Pr. Prof. Dr. Dumitru Stăniloae, Editura „Harisma”, București, 1994, pag. 122

iată trei oameni stăteau înaintea lui ; și cum I-a văzut, a alergat din pragul cortului său în întâmpinarea Lor și s-a închinat până la pământ. Apoi a zis: „Doamne, de am aflat har înaintea Ta, nu ocoli pe robul Tău ! ” » (Facerea 18,1-3). În acest fragment se dă chiar numărul de trei, exact cât este cel al persoanelor Sfintei Treimi. Sfinții Părinți au văzut în acest text icoana lui Dumnezeu care este Unul în ființă, dar în trei Persoane.

Alte locuri scripturistice mai importante în care se vede prezența Duhului Sfânt alături de Tatăl și Fiul sunt cele de la Isaia 6,3 : „Sfânt, Sfânt, Sfânt este Domnul Savaot!” și Numeri, 24-26: „Să te binecuvânteze Domnul și să te păzească! Să caute Domnul asupra ta cu față veselă și să te miluiască! Să-Și întoarcă Domnul fața Sa către tine și să-ți dăruiască pace!”

Sfinții Părinți cunoscând bine dogma Sfintei Treimi din Noul Testament, unde ea a fost revelată complet, au văzut prin această prismă urmele dogmei treimice în versetele Vechiului Testament menționate anterior. Înarmați cu cunoștințele perfecte, pe care le oferă creștinismul despre această învățătură, ei au putut interpreta în sens treimic textele respective din Testamentul Vechi.

Sfântul Maxim Mărturisitorul ne răspunde la întrebarea: „De ce Sfânta Scriptură a Vechiului Testament vorbește de Dumnezeu la plural, deși învățătura despre Sfânta Treime a fost relevată în mod deplin în Noul Testament?” În acest sens el spune: „Când Sfânta Scriptură vorbește de Dumnezeu la plural, adresându-se în chip evlavios celor evlavioși, o face pentru a indica cele trei ipostasuri; ea înfățișează adică în chip tainic modul existenței Treimii atotsfinte, fără de început și de o ființă, dat fiind că atotslăvia, închinata și atotlăudata Treime a ipostasurilor este cea mai deplină unitate după ființă.”⁸⁶

Așadar, în cadrul Sfintei Treimi, Duhul Sfânt este cel care desăvârșește lucrarea Tatălui și sfințește pe om, punându-l în relație cu divinitatea și are aceeași ființă cu Tatăl și cu Fiul și este „Domnul de viață Făcătorul”, închinat și slăvit.

⁸⁶ Ibidem, pag. 121

CONCLUZII

Dogma Sfintei Treimi este proprie creștinismului și ea reprezintă adevărul pe care nu îl putem cunoaște decât pe cale supranaturală, dar atât cât ne este nouă necesar pentru mântuire. O mărtuire completă despre Sfânta Treime o găsim în Noul Testament, dar și Vechiul Testament care este « pedagog către Hristos » prezintă în linii generale acest adevăr de credință. Deși Dumnezeu apare și lucrează în Vechiul Testament ca Tată, în Noul Testament ca Fiu și în

viața Bisericii ca Duh Sfânt, Treimea apare nedespărțită atât în Vechiul, cât și în Noul Testament.

Fără îndoială că o anumită prezență a Sfântului Duh va fi percepută de-a lungul întregii perioade a Vechiului Testament care se întinde de la crearea lumii și a omului până la momentul întrupării Mântuitorului așteptat de fiii poporului ales. Deși Duhul Sfânt nu apare menționat ca persoană, decât în numai câteva pasaje ale Vechiului Testament, lucrarea Sa este sesizabilă pe fiecare filă a Bibliei. Dintr-un început, Sfânta Scriptură a Vechiului Testament dă mărturie despre Duhul Sfânt, căci El „se purta pe deasupra apelor”, când a fost creat cerul și pământul. Toate zilele creației marchează noi și noi lucrări ale Sfintei Treimi, la care participă și Duhul Sfânt. Încă de la început omul a fost în relație cu Duhul Sfânt, prin harul sfințitor pe care l-a primit încă de la creație (Facere 2,7). Relația omului cu Duhul Sfânt a avut de suferit după căderea acestuia în păcat, căci una dintre consecințele pricinuite de păcat este pierderea harului divin. Astfel, ceea ce lipsea acum omului era odihna, adică harul revărsat asupra ființei sale, chiar dacă Duhul Sfânt se manifesta sporadic și lucra prin anumite persoane.

După căderea omului în păcatul neascultării, Duhul Sfânt ceartă pe protopărinții noștri, le făgăduiește un Răscumpărător (Facerea 3,22), menținând în sufletul acestora și al fiilor lui Israel conștiința trează a necesității legăturii cu Dumnezeu prin jertfă. El a lucrat prin patriarhi, judecători și regi, i-a sfințit pe preoți pentru a mijloci către Creator pentru iertarea păcatelor și revărsarea tuturor bunătăților făgăduite.

În Vechiul Testament Duhul Sfânt desăvârșește lucrarea Tatălui și o pregătește pe cea a Fiului, în sensul că El îi insuflă pe profeți pentru a-L prezice pe Mesia. Aceste profeții datorate lucrării Duhului Sfânt au străbătut întreg Vechiul Testament ca un fir roșu, mângâind sufletele oamenilor care Îl așteptau cu întreaga ființă pe Cel ce avea să o elibereze din robia păcatului.

Duhul Sfânt a fost cel ce a ocrotit poporul lui Israel, a fost alături de el, la alegerea sa ca „popor ales” și până în ziua când arhanghelul Gavriil a adus unei fecioare din Nazaret „Vestea cea Bună”, care avea să fie a întregii lumi, l-a călăuzit timp de 40 de ani cât a rătăcit în pustiul Arabiei, l-a ferit de idolatrie și l-a ajutat să ajungă în pământul pe care Dumnezeu l-a făgăduit lui Avraam, Isaac și Iacov.

În Vechiul Testament Duhul Sfânt s-a arătat de cele mai multe ori ca putere, dar ca una deosebită de cea a naturii, putere care dă celui ce o sesizează și înțelegerea motivului pentru care ea se manifestă.

La creație, Duhul Sfânt a venit să Se sălășuiască în noi, pentru a face din ființa noastră locaș al Sfintei Treimi, căci Tatăl și Fiul sunt de nedespărțit de dumnezeirea Duhului. Dar acest locaș al Treimii a fost întinat de păcatul strămoșilor noștri, astfel că omul a fost lipsit de relația cu divinitatea. De aceea Duhul Sfânt a pregătit în Vechiul Testament venirea lui Mesia care avea să Se întrupeze din Fecioara Maria, pentru a dăruia din nou omenirii harul Duhului Sfânt. Primind din nou pe Duhul Sfânt, omul devine mai uman, iar lucrarea harului Duhului Sfânt îi redă acestuia strălucirea originală a chipului lui Dumnezeu.

BIBLIOGRAFIE

1. ***Biblia sau Sfânta Scriptură***, Editura Institutului Biblic și de Misiune a Bisericii Ortodoxe Române, București, 1992
2. **Atanasie cel Mare, Sfântul, *Epistola I către Serapion***, în Scrieri, partea a II-a, traducere și note de Pr. Prof. Dumitru Stăniloae, P. S. B., nr. 16,

- Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1988
3. **Basarab, Magistrand Mircea, Dogma Sfintei Treimi**, în Ortodoxia, nr. 4, 1960
 4. **Bobrinskoy, Pr. Prof. Boris, Împărtășirea Sfântului Duh**, traducere de Măriuca și Adrian Alexandrescu , Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1999
 5. **Brek, Pr. Prof. Dr. John, Sfânta Scriptură în Tradiția Bisericii**, traducerea Ioana Tămăian, Editura Patmos, Cluj-Napoca, 2003
 6. **Bria, Pr. Prof. Ion, Învățătura ortodoxă despre Dumnezeu – Sfânta Treime**, în Glasul Bisericii, nr. 1-2, 1973
 7. Idem, **Dogma Sfintei Treimi**, în Studii Teologice, nr.3, 1991
 8. **Cârstoiu, Protos Lector Justinian, Profeții mesianice**, Editura Bucura Mond, București, 1998
 9. **Chiril al Alexandriei, Sfântul, Glafire**, în Scrieri, partea a II-a, traducere și note de Pr. Prof. Dr. Dumitru Stăniloae, P. S. B., nr. 39, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1992
 10. Idem, **Despre Sfânta Treime**, în Scrieri, partea a III-a, traducere și note de Pr. Prof. Dr. Dumitru Stăniloae, P. S. B., nr. 40, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1994
 11. Idem, **Cateheze**, traducere de Pr. Dumitru Fecioru, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București 1945
 12. **Florea, Petru, Opera exegetică a Sfântului Maxim Mântuitorul**, Editura Academos, Târgu-Mureș, 1998
 13. **Galeriu, Pr., Jertfă și răscumpărare**, Editura Haisma, București, 1991
 14. **Grigorie de Nyssa, Viata lui Moise**, în Scrieri, partea I, traducere și note de Pr. Prof. Dumitru Stăniloae și Pr. Ioan Buga, P. S. B.,nr. 29, Editura

- Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1982
15. Idem, *Cuvânt apologetic la Hexaimeron*, în Scrieri, partea a II-a, traducere și note de Pr. Prof. Dr. Teodor Bodogae, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1998
 16. **Ioan Gură de Aur, Sfântul, *Omilii la Facere***, vol. 1, traducere de Pr. Prof. Dumitru Fecioru, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 2003
 17. **Justin Martirul, Sfântul, *Dialog cu iudeul Trifon***, traducere de Pr. Drd. Olimp N. Căciulă, București, 1941
 18. **Kovalevsky, Jean, *Taina originilor***, traducere de Dora Mezdrea, Editura Anastasia, București, 1996
 19. **Lossky, Vladimir, *Introducere în Teologia Ortodoxă***, traducere de Lidia și Remus Rus, Editura Enciclopedică, București, 1993
 20. Idem, *Teologia mistică a Bisericii de Răsărit*, traducere de Pr. Vasile Răducă, Editura Anastasia, București
 21. **Manoilescu, Natalia Dinu, *Iisus Hristos în lumina Sfintelor Evanghelii***, Editura Bizantină, București, 2004
 22. Idem, *Sfântul Duh în spiritualitatea ortodoxă*, în Studii Teologice, nr. 3-4, 1994
 23. **Maxim Mărturisitorul, Sfântul, *Răspunsuri către Talasie***, în Filocalia, volumul 3, traducere și note de Preot Prof. Dr. Dumitru Stăniloae, Editura Harisma, București, 1994
 24. **Origen, *Omilii la Numeri***, în Scrieri, partea I, traducere și note de Pr. Prof. Teodor Bodogae, P. S. B., nr. 6, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1981
 25. Idem, *Despre principii*, traducere și note de Pr. Prof. Dumitru Stăniloae, P. S. B., nr. 8, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1982

26. **Rose, Iermonah Serafim, Cartea Facerii, crearea lumii și omul începuturilor**, traducere de Constantin Făgețean, Editura Sophia, București, 2001
27. **Scrierile părinților apostolici**, traducere și note de Pr. Dumitru Fecioru, P. S. B., nr. 1, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1979
28. **Stan, Pr. Conf. Dr., Alexandru, Dumnezeu – Duhul Sfânt – înnoitorul a toată făptura, din perspectiva actuală a ortodoxiei**, în Ortodoxia, nr. 2, 1990
29. **Stăniloaie, Pr. Prof. Dr. Dumitru, Teologia Dogmatică Ortodoxă**, vol. I, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1996
30. **Idem, Studii de Teologie Dogmatică Ortodoxă**, Editura Mitropoliei Olteniei, Craiova, 1991
31. **Idem, Sfânta Treime sau La început a fost iubirea**, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1993
32. **Idem, Iubirea creștină**, Editura Porto-Franco, Galați, 2003
33. **Idem, Rugăciunea lui Iisus și experiența Duhului Sfânt**, Editura Deisis, Sibiu, 2003
34. **Stăniloaie, Pr. Dumitru; Costa de Beauregard, Pr. M.-A., Mica Dogmatică vorbită**, Editura Deisis, Sibiu, 1995
35. **Idem, Sfântul Duh în revelație și în Biserică**, în Ortodoxia, nr. 2, 1974
36. **Tache, Pr. Conf. Dr. Sterea, Sfânta Treime în gândirea Părinților Bisericii**, în Ortodoxia, nr. 1-2, 2003
37. **Vasile cel Mare, Sfântul, Omilii la Hesaimeron**, în Scrieri partea I, traducere și note de Pr. D. Fecioru, P.S.B., nr. 17, Ed. Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1986
38. **Yannaras, Christos, Abecedar al credinței**, traducere Preot Dr. Constantin Coman, Ed. Bizantină, București, 1996

CUPRINS

INTRODUCERE

- a. **Despre Sfânta Treime.....2**
- b. **Învățătura despre trinitate în Vechiul Testament.....4**

CAPITOLUL I

Sensurile cuvântului „duh” în Vechiul Testament și numirile

- Duhului Sfânt8**
- a. **„Duhul” – sufletul omului.....9**

b. „Duhul” – îngerii.....	10
c. „Duhul” – vânt, suflare de vânt, adiere.....	11
d. „Duhul” – Duhul Sfânt, a treia Persoană a Sfintei Treimi.....	11

CAPITOLUL II

Duhul Sfânt în cărțile Pentateuhului.....	14
a. Facerea.....	14
b. Ieșirea.....	26
c. Leviticul.....	34
d. Numeri.....	35
e. Deuteronomul.....	38

CAPITOLUL III

Duhul Sfânt în cărțile profetice

a. Profeții – vase ale Duhului Sfânt.....	41
b. Profeții mari.....	43
c. Profeții mici.....	56

CAPITOLUL IV

Lucrările Duhului Sfânt în Vechiul Testament

a. Duhul Sfânt și creația	60
b. Duhul Sfânt și revelația Vechiului Testament.....	67
c. Duhul Sfânt Sfințitorul.....	71
d. Relația Duhului Sfânt cu poporul ales.....	73

CAPITOLUL V

Duhul Sfânt în cadrul Sfintei Treimi în Vechiul Testament.....	76
---	-----------

CONCLUZII.....82

BIBLIOGRAFIE.....84

CUPRINS.....88